

AKCEPTUJĘ
z upoważnienia Ministra Zdrowia

/dokument podpisany elektronicznie/

Waldemar Kraska

**Program polityki zdrowotnej służący wykonaniu
programu kompleksowego wsparcia dla rodzin
„Za życiem”**

na lata 2022-2026

Podstawa prawna: program polityki zdrowotnej opracowany, wdrożony, realizowany i finansowany na podstawie art. 48 a ust. 17 ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. z 2021 r. poz. 1285, z późn. zm.).

Warszawa, 2022 r.

Spis treści

I. Streszczenie	3
Skrótowy opis celów ogólnych i szczegółowych programu	3
Określenie wysokości środków niezbędnych do realizacji programu, w tym środków z budżetu ministra właściwego do spraw zdrowia, w kolejnych latach jego realizacji	4
Spodziewane efekty i korzyści wynikające z potencjalnego wdrożenia Programu, w tym określenie głównych mierzalnych i niemierzalnych korzyści i kosztów	5
II. Zdefiniowanie problemu	7
Opis problemu	7
Przyczyny istnienia problemu	9
Waga problemu dla społeczeństwa	11
Dotychczasowe próby rozwiązania problemu	11
Przedstawienie trudności w uzyskaniu świadczeń zdrowotnych	16
III. Uzasadnienie	17
IV. Opis programu	21
Plan działań – opis działań, które mają doprowadzić do osiągnięcia celów	21
Źródła finansowania Programu	43
Szczegółowy harmonogram działań wynikający z formy opisowej	43
Wskaźniki monitorowania oczekiwanych efektów, w tym czasookres ich monitorowania	46
V. Kosztorys	48
Sposób monitorowania i analizy celów ogólnych i szczegółowych programu ..	51
VII. Kontynuacja działań podjętych w programie	51

I. Streszczenie

Skrótowy opis celów ogólnych i szczegółowych programu

Zgodnie z art. 48 ust. 17 i 18 ustawy o świadczeniach minister właściwy do spraw zdrowia opracowuje, wdraża, realizuje i finansuje program polityki zdrowotnej służący wykonaniu programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem”, przyjęty na podstawie art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem” (Dz.U. z 2020 r. poz. 1329). Do programu polityki zdrowotnej, o którym mowa w ust. 17, nie stosuje się przepisów ust. 1–16.

Na mocy art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem” (Dz.U. z 2020 r. poz. 1329) Rada Ministrów została zobowiązana do przyjęcia programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem” w terminie do dnia 31 grudnia 2016 r. Program kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem” został ustanowiony na mocy uchwały nr 160 Rady Ministrów z dnia 20 grudnia 2016 r. w sprawie kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem”¹⁾ i zmieniony uchwałą Nr 189 Rady Ministrów z dnia 27 grudnia 2021 r. zmieniającą uchwałę w sprawie programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem”²⁾ Opracowany na tej podstawie przez ministra właściwego do spraw zdrowia program polityki zdrowotnej ma zatem szczególnie charakter, ponieważ jest dedykowany wyłącznie wykonaniu ww. programu rządowego, w którym zostały określone jego podstawowe cele, założenia, finansowanie, jak również zadania zmierzające do ich realizacji. Zarówno ustawa z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem” jak i uchwalony przez Radę Ministrów program, a przez to także – stanowiący ich wykonanie w zakresie zadań przewidzianych do realizacji przez ministra właściwego do spraw zdrowia – program polityki zdrowotnej, mają charakter priorytetowy, ich celem jest bowiem w szczególności zapewnienie wsparcia dla kobiet w ciąży i ich rodzin, ze szczególnym uwzględnieniem kobiet w ciąży powikłanej oraz w sytuacji niepowodzeń położniczych, a także dzieci, u których zdiagnozowano ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą ich życiu, powstałe w prenatalnym okresie rozwoju dziecka lub w czasie porodu.

¹⁾ Uchwała nr 160 Rady Ministrów z dnia 20 grudnia 2016 r. w sprawie programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem” (M.P. poz. 1250).

²⁾ Uchwała nr 189 Rady Ministrów z dnia 27 grudnia 2021 r. zmieniająca uchwałę w sprawie programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem” (M.P. z 2022 r. poz. 64)

Głównym celem programu polityki zdrowotnej opracowanego, wdrożonego, realizowanego i finansowanego przez ministra właściwego do spraw zdrowia jest realizacja programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem” w zakresie następujących działań wyszczególnionych w priorytecie II ostatniego z ww. programów, którym jest „Wczesne wspomaganie rozwoju dziecka i jego rodziny”:

- 1) odżywianie mlekiem kobiecym noworodków i niemowląt (pkt 2.2. załącznika nr 1 do ww. uchwały);
- 2) wczesna rehabilitacja dzieci (pkt 2.3. załącznika nr 1 do ww. uchwały).

Program polityki zdrowotnej dotyczący kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem”, opracowany, wdrożony, realizowany i finansowany przez ministra właściwego do spraw zdrowia, dalej zwany „Programem”, w ramach ww. celów ogólnych określa następujące cele szczegółowe:

Ad 1. Odżywianie mlekiem kobiecym noworodków i niemowląt

Celem tego zadania jest zapewnienie dostępu do odżywiania mlekiem kobiecym noworodków i niemowląt, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci, u których zdiagnozowano ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą życiu, które powstały w prenatalnym okresie rozwoju lub w czasie porodu.

Ad 2. Wczesna rehabilitacja dzieci

Realizacja tego zadania jest ukierunkowana na zwiększenie efektywności i dostępności do rehabilitacji dzieci, u których zdiagnozowano ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą życiu, które powstały w prenatalnym okresie rozwoju lub w czasie porodu.

Określenie wysokości środków niezbędnych do realizacji programu, w tym środków z budżetu ministra właściwego do spraw zdrowia, w kolejnych latach jego realizacji

Łączny planowany koszt realizacji Programu w latach 2022-2026 będzie wynosił – 27 000 000,00zł. Są to środki publiczne budżetu państwa, które zostaną przeznaczone na:

- a) zakup określonego w Programie:
 - sprzętu stanowiącego wyposażenie banku mleka kobiecego,
 - sprzętu rehabilitacyjnego dla podmiotów wykonujących działalność leczniczą realizujących umowę o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej w zakresie dziecięcej opieki koordynowanej (DOK) zawartą z Narodowym Funduszem Zdrowia, zwanym dalej „NFZ”, jak również podmiotów, które zapewniają

świadczenia w zakresie rehabilitacji dzieci z zaburzeniami wieku rozwojowego w ośrodku/oddziale dziennym w ramach podwykonawstwa z podmiotem realizującym DOK,

- b) działania wspierające rozwój współpracy banków mleka kobiecego z podmiotami leczniczymi, w których funkcjonuje oddział neonatologiczny o II lub III stopniu referencyjności.

Spodziewane efekty i korzyści wynikające z potencjalnego wdrożenia Programu, w tym określenie głównych mierzalnych i niemierzalnych korzyści i kosztów

Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, w art. 48a ust. 17 stanowi, że minister właściwy do spraw zdrowia opracowuje, wdraża, realizuje i finansuje program polityki zdrowotnej służący wykonaniu, zgodnie z przepisem art. 12 ustawy z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”, programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem”, przyjętego na podstawie art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”. Program ten zatem wykazuje odrębność w zakresie opracowywania i finansowania w stosunku do pozostałych programów polityki zdrowotnej, o których mowa w art. 48 a ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych,

W odniesieniu do efektów realizacji Programu polityki zdrowotnej służącego wykonaniu programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem” na lata 2017–2021, w zakresie działania polegającego na zwiększeniu dostępu do żywienia mlekiem kobiecym noworodków i niemowląt, aktualnie na terenie kraju funkcjonuje 16 banków mleka kobiecego. Liczba dzieci żywionych mlekiem z banku mleka kobiecego, które powstały w ramach programu lub funkcjonujące, które korzystały z finansowania sprzętu stanowiącego wyposażenie banku mleka kobiecego, objęły żywieniem mlekiem kobiecym:

- w 2017 r. – 46 dzieci,
- w 2018 r. – 1551 dzieci,
- w 2019 r. – 3301 dzieci,
- w 2020 r. – 4035 dzieci.

Jednocześnie w 2020 r. banki mleka korzystające z finansowania sprzętu nawiązały współpracę z 42 podmiotami leczniczymi, które wykorzystywały przekazane mleko kobiece w żywieniu dzieci.

Mając na uwadze powyższe, zaobserwowano znaczny wzrost liczby dzieci żywionych mlekiem z banku mleka, co świadczy o coraz większej świadomości kierujących podmiotami leczniczymi w zakresie korzyści z żywienia dzieci mlekiem z banku mleka oraz poparcia środowiska medycznego dla wykorzystywania mleka kobiecego w żywieniu hospitalizowanych dzieci.

W odniesieniu do wczesnej rehabilitacji dzieci, w ramach dziecięcej opieki koordynowanej DOK realizowana jest jako produkt: 5.10.00.0000126 – osobodzień w ośrodku/oddziale dziennym w rehabilitacji dzieci w ramach DOK - zgodnie z zarządzeniem Prezesa NFZ Nr 178/2019/DSOZ z dnia 31.12.2019 r. w sprawie warunków zawierania i realizacji umów o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej przez podmioty realizujące świadczenia koordynowanej opieki nad kobietą i dzieckiem w związku z przepisami ustawy o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”. Poniżej liczba pacjentów objętych rehabilitacją w ramach DOK w latach 2017-2020:

- w 2017 r. – z rehabilitacji skorzystało 20 dzieci,
- w 2018 r. – z rehabilitacji skorzystało 555 dzieci,
- w 2019 r. – z rehabilitacji skorzystało 188 dzieci,
- w 2020 r. – z rehabilitacji skorzystało 214 dzieci.

Realizacja powyższego zadania miała miejsce w pierwszej edycji Programu, w 2017 r. Jednocześnie, z uwagi na późne uruchomienia środków publicznych na realizację Programu (IV kwartał 2017 r.) z możliwości doposażenia w sprzęt rehabilitacyjny skorzystały tylko dwa podmioty. Wobec powyższego podjęto decyzje o jego kontynuacji i zapewnieniu możliwość skorzystania z doposażenia w sprzęt rehabilitacyjny również w 2022 i 2025 roku.

Zgodnie z założeniami przyjętymi w Programie kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem”, należy spodziewać się:

- 1) kontynuacji zwiększenia dostępu do żywienia mlekiem kobiecym noworodków i niemowląt, które nie mogą być odżywiane mlekiem biologicznej matki, pośrednio zaś również upowszechnienia karmienia piersią;
- 2) dalszego zwiększenia efektywności i dostępności do rehabilitacji dzieci, u których zdiagnozowano ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę, zagrażającą życiu, które powstały w prenatalnym okresie rozwoju lub w czasie porodu.

II. Zdefiniowanie problemu

Opis problemu

Niepełnosprawność dotyka z każdym rokiem kolejne rodziny. Najczęstszą przyczynę niepełnosprawności, zarówno wśród kobiet, jak i mężczyzn, stanowią uszkodzenia i choroby narządu ruchu, układu krążenia oraz schorzenia neurologiczne. Relatywnie niższy, w zbiorowości osób niepełnosprawnych, jest udział procentowy osób z uszkodzeniami narządu wzroku i słuchu, z chorobą psychiczną i upośledzeniem umysłowym. Jednak są to osoby o obniżonej sprawności w codziennym funkcjonowaniu, a zatem wymagające szczególnego wsparcia w edukacji, na rynku pracy i w życiu codziennym. W grupie osób niepełnosprawnych na wyszczególnienie zasługują dzieci, zwłaszcza te, u których zdiagnozowano ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą życiu, powstałe w prenatalnym okresie rozwoju lub w czasie porodu. Grupa ta jest jednym z głównych docelowych beneficjentów Programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem”, stąd też na poprawie jakości opieki zdrowotnej nad osobami do niej należącymi koncentruje się niniejszy Program.

Według Europejskiego Ankietowego Badania Zdrowia z 2019 r. 13% osób w Rzeczypospolitej Polskiej charakteryzowało się niepełnosprawnością, tj. wszystkie osoby niepełnosprawne posiadające orzeczenie o niepełnosprawności (10%), jak i osoby, które nie miały orzeczenia o niepełnosprawności, ale deklarowały występowanie poważnych ograniczeń w wykonywaniu zwykłych czynności (3%).

Na koniec 2019 r. odsetek dzieci z niepełnosprawnością w wieku poniżej 15 lat, według kryterium statystycznego, wyniósł ponad 4%. W grupie tej było mniej niż 1% dzieci z niepełnosprawnością potwierdzoną orzeczeniem.

Wady rozwojowe wrodzone oraz choroby rozpoczynające się w okresie okołoporodowym są główną przyczyną zgonów niemowląt. Te pierwsze spowodowały w 2018 r. 567 zgony, czyli 38,0% ogółu zgonów niemowląt.³⁾ Urodzenie dziecka z poważną wadą rozwojową lub zespołem wad często dramatycznie zaburza funkcjonowanie rodziny, tym bardziej, że osoby z poważnymi wadami rozwojowymi wymagają wieloletniej, wielokierunkowej i kosztownej opieki medycznej. Wiele zespołów wad należy do tak zwanych „rzadkich chorób”, które stanowią szczególny problem.

Termin wrodzona wada rozwojowa obejmuje powstającą w okresie życia wewnątrzmacicznego i obecną przy urodzeniu, wewnętrzną lub zewnętrzną nieprawidłowość morfologiczną. Termin ten jest stosowany niezależnie od etiologii wady, jej patogenezy, jak również momentu rozpoznania. Dotyczy to zatem także

³⁾ Raport – „Sytuacja Demograficzna Polski 2019-2020”

nieprawidłowości morfologicznych obecnych przy urodzeniu, nawet jeśli w tym okresie nie są one wykrywalne.

Zgodnie z danymi uzyskanymi z Polskiego Rejestru Wrodzonych Wad Rozwojowych prowadzonego przez Katedrę i Zakład Genetyki Medycznej Uniwersytetu Medycznego im. K. Marcinkowskiego w Poznaniu częstość występowania w latach 2018–2019 (na 10 000 urodzeń) wrodzonych wad rozwojowych z podziałem na grupy wad obrazuje poniższa tabela.

Grupa wad	2018		2019		2018-2019	
	L. dzieci z WWR	Częstość	L. dzieci z WWR	Częstość	L. dzieci z WWR	Częstość
Q00-Q07 Wrodzone wady rozwojowe układu nerwowego	352	9,0	564	15,0	916	12,0
Q10-Q18 Wrodzone wady rozwojowe oka, ucha, twarzy i szyi	105	2,7	128	3,4	233	3,0
Q20-Q28 Wrodzone wady rozwojowe układu sercowo-naczyniowego	2500	64,2	5279	140,3	7779	101,6
Q30-Q34 Wrodzone wady rozwojowe układu oddechowego	91	2,3	167	4,4	258	3,4
Q35-Q37 Rozszczepy wargi i podniebienia	413	10,6	532	14,1	945	12,3
Q38-Q45 Wrodzone wady rozwojowe przewodu pokarmowego	314	8,1	544	14,5	858	11,2
Q50-Q56 Wrodzone wady rozwojowe narządów płciowych	554	14,2	739	19,6	1293	16,9
Q60-Q64 Wrodzone wady rozwojowe układu moczowego	929	23,9	2175	57,8	3104	40,5
Q65-Q79 Wrodzone wady rozwojowe układu mięśniowo-	1007	25,9	1620	43,1	2627	34,3

szkieletowego						
Q80-Q85 Wrodzone wady rozwojowe powłok ciała	56	1,4	109	2,9	165	2,2
Q86-Q87 Inne zespoły wrodzonych wad rozwojowych (wady mnogie)	62	1,6	95	2,5	157	2,1
Q89 Inne lub niesklasyfikowane wrodzone wady rozwojowe	45	1,2	29	0,8	74	1,0
Q90-99 Aberracje chromosomowe, niesklasyfikowane gdzie indziej	637	16,4	646	17,2	1283	16,8
Poza kategorią Q ICD 10	80	2,1	106	2,8	186	2,4

Źródło: Polski Rejestr Wrodzonych Wad Rozwojowych

Najczęstszymi wrodzonymi wadami rozwojowymi u dzieci urodzonych w Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2018–2019 były: wady układu sercowo-naczyniowego (101,6/10 000 urodzeń), wady układu moczowego (40,5/10 000 urodzeń) oraz wady układu mięśniowo-szkieletowego (34,3/10 000 urodzeń).

Poza wrodzonymi wadami rozwojowymi, powstającymi w okresie życia wewnątrzmacicznego, istotny wpływ na dalsze życie dziecka i jego rodziny mają również problemy zdrowotne powstałe w trakcie porodu, a także te związane z porodem przedwczesnym. Porodem przedwczesnym jest urodzenie dziecka między 22. a 37. tygodniem ciąży (przed 259 dniem ciąży). Poród przed 32. tygodniem ciąży jest określany jako skrajne wcześniactwo. U noworodków urodzonych przed 32. tygodniem ciąży występuje wysokie ryzyko ciężkich i nieodwracalnych powikłań zdrowotnych wynikających z niedojrzałości narządowej przy urodzeniu. Wcześniactwo jest wywołane jednym bądź szeregiem zdarzeń patologicznych, które mają miejsce podczas ciąży. W Polsce w 2019 r. noworodki o masie poniżej 1 kg stanowiły 0,33% wszystkich urodzeń żywych. Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego⁴⁾ liczba noworodków urodzonych przed ukończeniem 32. tygodnia ciąży z masą ciała 1500 g lub poniżej, jest w Rzeczypospolitej Polskiej w ostatnich latach stosunkowo stabilna i stanowi 1,1% wszystkich urodzeń żywych, a więc ok. 4000 dzieci rocznie.

⁴⁾ Rocznik Demograficzny 2020 GUS

Nie wszystkie ww. wady mają charakter ciężki i nieodwracalny, podobnie jak nie wszystkie z chorób powstałych w okresie prenatalnym lub w czasie porodu są nieuleczalne i zagrażają życiu. Jedynie pewien odsetek z nich może zostać w ten sposób scharakteryzowany. Powyższe dane obrazują zatem generalną skalę problemu.

Przyczyny istnienia problemu

W etiologii wrodzonych wad rozwojowych wyróżnia się następujące czynniki:

- czynniki genetyczne – aberracje chromosomowe, mutacje pojedynczych genów, uwarunkowania wielogenowe (trudne do jednoznacznego zróźnicowania z wadami o etiologii wieloczynnikowej),
- czynniki środowiskowe (teratogeny) – biologiczne, fizyczne, chemiczne,
- czynniki mieszane (genetyczno-środowiskowe).

Etiologia 60% poważnych wad rozwojowych pozostaje nieznana. W powstaniu 85% wrodzonych wad rozwojowych o poznanej etiologii czynniki genetyczne odgrywają istotną rolę.

Jak wskazano powyżej, poza wrodzonymi wadami rozwojowymi, powstającymi w okresie życia wewnątrzmacicznego, istotny wpływ na dalsze życie dziecka i jego rodziny mają również problemy zdrowotne powstałe w trakcie porodu, a także te związane z porodem przedwczesnym.

Do czynników ryzyka wystąpienia porodu przedwczesnego zalicza się:

- stwierdzenie w wyniku wywiadu wystąpienia porodu przedwczesnego lub poronienia po 16. tygodniu w poprzedniej ciąży lub ciążach,
- ciążę wielopłodową,
- przedwczesne skrócenie szyjki macicy,
- przedwczesne odpływanie płynu owodniowego,
- stwierdzenie łożyska przodującego,
- choroby przewlekłe ogólnoustrojowe matki (nadciśnienie tętnicze, cukrzyca typu 1, choroby nerek, trombofilia, zespół antyfosfolipidowy).

W zależności od stopnia wcześniactwa zachodzi szereg nieprawidłowości, które ograniczają możliwości dziecka do życia bez pomocy współczesnej medycyny:

- niedobór masy ciała,
- niedobór wzrostu,
- niedorozwój płuc (brak surfaktantu, uszkodzenie płuc, niewydolność oddechowa),

- przedłużona żółtaczką noworodków (niedorozwój mechanizmów enzymatycznych wątroby),
- retinopatia wcześniaków,
- zaburzenia neurologiczne i rozwojowe (wskazana jest właściwa stymulacja dotykowa, m.in. przez karmienie piersią).

Waga problemu dla społeczeństwa

Urodzenie dziecka, u którego zdiagnozowano ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą życiu, powstałe w prenatalnym okresie rozwoju lub w czasie porodu, często dramatycznie zaburza funkcjonowanie rodziny, tym bardziej, że osoby z poważnymi wadami rozwojowymi wymagają wieloletniej, wielokierunkowej i kosztownej opieki medycznej, a ich samodzielne funkcjonowanie w przyszłości jest niekiedy całkowicie wykluczone.

Współczesna medycyna pozwala na dokładne, wczesne i zarazem bezpieczne diagnozowanie stanu zdrowia płodu, w tym ewentualnych wad rozwojowych. Rozwój i postęp zachodzą nie tylko w diagnostyce prenatalnej, ale również w zakresie możliwości wdrożenia wewnątrzmacicznej terapii płodu czy też zastosowania odpowiedniego leczenia bezpośrednio po urodzeniu dziecka. Wczesne wykrycie anomalii rozwojowych pozwala na lepsze przygotowanie się na przyjęcie dziecka, które z racji problemów zdrowotnych wymaga szczególnej opieki. Kwestia ta jest niezmiernie ważna nie tylko dla lekarza, który ma możliwość zaplanowania skutecznej formy leczenia, ale również dla rodziców dziecka.

Konieczność wdrożenia odpowiedniego postępowania medycznego ma miejsce nie tylko w przypadku nieprawidłowości powstałych w okresie prenatalnym, ale również tych, których powstanie miało miejsce w trakcie porodu, w tym m.in. związanych z porodem przedwczesnym. Zapobieżenie problemom zdrowotnym mogącym wynikać z wcześniactwa, w tym groźnym dla zdrowia i życia powikłaniom, jest celem postępowania wdrażanego w trakcie i tuż po porodzie, ale również dalszej zintegrowanej opieki rozwojowej. W związku z powyższym niezmiernie istotnym jest objęcie dziecka skoordynowaną opieką zdrowotną w możliwie najwcześniejszym okresie po urodzeniu i sukcesywne jej kontynuowanie (zwłaszcza w okresie do 3 roku życia).

Dotychczasowe próby rozwiązania problemu

Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych w art. 2 ust. 1 pkt 4 zapewnia prawo do korzystania ze świadczeń opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych na zasadach określonych w tej ustawie osobom posiadającym miejsce zamieszkania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, które są w okresie ciąży, porodu lub połogu:

- a) posiadającym obywatelstwo polskie lub
- b) które uzyskały w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą, lub zezwolenie na pobyt czasowy udzielone w związku z okolicznością, o której mowa w art. 159 ust. 1 pkt 1 lit. c lub d ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (Dz. U. z 2021 r. poz. 2354, z późn. zm.). niezależnie od tego, czy podlegają ubezpieczeniu zdrowotnemu.

Analogicznie prawo do korzystania ze świadczeń zdrowotnych na zasadach określonych w ustawie mają również osoby, które nie ukończyły 18. roku życia:

- a) posiadające obywatelstwo polskie lub
- b) które uzyskały w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy udzielone w związku z okolicznością, o której mowa w art. 159 ust. 1 pkt 1 lit. c lub d ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach, posiadające miejsce zamieszkania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Szczegółowe kwestie dotyczące zasad sprawowania opieki zdrowotnej nad kobietą w okresie ciąży, porodu i połogu regulują w szczególności:

- rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 24 września 2013 r. w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu podstawowej opieki zdrowotnej (Dz. U. z 2021 r., poz. 540),
- rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 22 listopada 2013 r. w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu leczenia szpitalnego (Dz. U. z 2021 r. poz. 290, z późn. zm.),
- rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 6 listopada 2013 r. w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu ambulatoryjnej opieki specjalistycznej (Dz. U. z 2016 r. poz. 357, z późn. zm.),
- rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 6 listopada 2013 r. w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu programów zdrowotnych (Dz. U. z 2020 r. poz. 2209),

- rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 6 listopada 2013 r. w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu leczenia stomatologicznego (Dz. U. z 2021r., poz. 2148),
- rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 16 sierpnia 2018 r. w sprawie standardu organizacyjnego opieki okołoporodowej (Dz. U. poz. 1756).

Dostęp do diagnostyki prenatalnej, zarówno o charakterze nieinwazyjnym, jak i inwazyjnym zapewniają przede wszystkim przepisy rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 16 sierpnia 2018 r. w sprawie standardu organizacyjnego opieki okołoporodowej oraz przepisy rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 6 listopada 2013 r. w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu programów zdrowotnych.

Standard organizacyjny opieki okołoporodowej przewiduje m.in. wykonanie badania ultrasonograficznego w następujących terminach: 11–14 tydzień ciąży, 18–22 tydzień ciąży oraz 27–32 tydzień ciąży, a także niezwłocznie po 40 tygodniu ciąży.

Natomiast w załączniku do rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 6 listopada 2013 r. w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu programów zdrowotnych w wykazie świadczeń gwarantowanych z zakresu profilaktycznych programów zdrowotnych oraz warunków ich realizacji jest zawarty program badań prenatalnych.

Program badań prenatalnych zawiera dokładny zakres procedur realizowanych w ramach świadczenia gwarantowanego, kryteria kwalifikacji do programu dla świadczeniobiorcy oraz kryteria kwalifikacji dla świadczeniodawcy.

W celu włączenia do programu jest wymagane skierowanie od lekarza prowadzącego ciążę, zawierające informacje o wskazaniach do objęcia programem wraz z opisem nieprawidłowości i dołączonymi wynikami badań potwierdzającymi zasadność skierowania do programu.

Odpowiednia diagnostyka pozwala na dostosowanie opieki nad kobietą w ciąży, a następnie nad noworodkiem do indywidualnych potrzeb. W celu jej zapewnienia standard przewiduje, że kobieta w ciąży lub kobieta rodząca powinna być kierowana do podmiotu leczniczego o poziomie referencyjnym zapewniającym opiekę perinatalną odpowiednią do jej stanu zdrowia oraz przebiegu ciąży lub porodu.

Odpowiednia diagnostyka, w niektórych przypadkach, pozwala na podjęcie interwencji medycznej jeszcze w okresie prenatalnym. Zastosowanie diagnostyki i wewnątrzmacicznej terapii płodu jest jednym z głównych celów realizowanego przez ministra właściwego do spraw zdrowia programu polityki zdrowotnej pn.: „Rządowy Program kompleksowej diagnostyki i terapii wewnątrzmacicznej w profilaktyce

następstw i powikłań wad rozwojowych i chorób płodu – jako element poprawy stanu zdrowia płodów i noworodków na lata 2018–2023”.

W celu poprawy opieki nad kobietą w okresie ciąży, porodu i pójogu oraz nad nowo narodzonym dzieckiem, od 2016 r. funkcjonuje nowy rodzaj świadczeń - koordynowana opieka nad kobietą w ciąży (KOC), którą reguluje zarządzenie Nr 167/2019/DSOZ Prezesa Narodowego Funduszu Zdrowia z dnia 29 listopada 2019 r. w sprawie określenia warunków zawierania i realizacji umów w rodzaju świadczenia zdrowotne kontraktowane odrębnie.

Koordynowana opieka nad kobietą w ciąży (KOC), obejmujący zarówno świadczenia ambulatoryjne, jak i hospitalizację związaną z porodem. Koordynowana opieka nad kobietą w ciąży stanowi alternatywę wobec dotychczasowej formy opieki, podzielonej pomiędzy poszczególne zakresy świadczeń, od podstawowej opieki zdrowotnej przez ambulatoryjną opiekę specjalistyczną i leczenie szpitalne, co często utrudnia zachowanie odpowiedniej dostępności i ciągłości świadczeń. Równolegle funkcjonuje dotychczasowy system opieki, wobec czego kobieta może zdecydować się na taki model opieki albo wybrać placówkę realizującą świadczenia w ramach opieki koordynowanej. Mając na uwadze potrzebę otoczenia szczególną opieką kobiet w ciąży i ich rodzin, w tym przede wszystkim kobiet w ciąży powikłanej oraz w sytuacji niepowodzeń położniczych, a także dzieci, u których zdiagnozowano ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą ich życiu (powstałe w prenatalnym okresie rozwoju dziecka dla lub w czasie porodu) należy zapewnić im kompleksowe wsparcie i przyjęcie stosownych w tej mierze rozwiązań rangi ustawowej. W tym celu została uchwalona ustawa z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”, a następnie na jej podstawie przyjęty został program kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem”. W związku z realizacją ww. programu poszerzona została opieka dla kobiet w ciąży patologicznej, z ciężkimi chorobami płodu. W grudniu 2016 r. została wprowadzona koordynowana opieka nad kobietą w ciąży na II i III poziomie referencyjnym (KOC II/III), którą aktualnie reguluje zarządzenie Nr 178/2019/DSOZ Prezesa Narodowego Funduszu Zdrowia z dnia 31 grudnia 2019 r. w sprawie warunków zawierania i realizacji umów o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej przez podmioty realizujące świadczenia koordynowanej opieki nad kobietą i dzieckiem, w związku z przepisami ustawy o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”.

Wprowadzenie koordynacji opieki położniczo-ginekologicznej szpitalnej i ambulatoryjnej oraz opieki neonatologicznej szpitalnej, ze szczególnym uwzględnieniem opieki psychologicznej miało przyczynić się do wzrostu dostępności i jakości świadczeń

w opiece okołoporodowej. Szczególną pomoc medyczną (w zakresie diagnostyki i leczenia) finansowaną przez NFZ, powinny uzyskać kobiety w przypadku prenatalnego zdiagnozowania wad rozwojowych płodu, ciężkich chorób płodu oraz w sytuacji niepowodzenia położniczego.

Opieka koordynowana KOC II/III obejmuje specjalistyczne poradnictwo ambulatoryjne, poród i opiekę nad noworodkiem, a w przypadku wskazań medycznych także hospitalizację. Prowadzenie ciąży przez położną, przedporodowa i poporodowa opieka położnej są finansowane odrębnie. Opieka jest realizowana w różnych komórkach organizacyjnych (podmiotach), zgodnie ze schematem organizacyjnym realizacji KOC II/III, opracowanym przez podmiot koordynujący KOC II/III.

W celu obniżenia umieralności noworodków, niemowląt i dzieci z powodu chorób wrodzonych oraz zapobieganie ciężkiemu i trwałemu upośledzeniu fizycznemu i intelektualnemu, wynikającemu z tych chorób realizowany jest Rządowy program badań przesiewowych noworodków w Polsce na lata 2019–2022. Obecnie realizowane badania przesiewowe umożliwiają wykrycie noworodków, u których podejrzewa się występowanie jednej z 30 chorób wrodzonych, zdiagnozowanie choroby przez dodatkowe testy biochemiczne i genetyczne, wdrożenie właściwego leczenia oraz – w przypadku niektórych chorób – monitorowanie leczenia w pierwszym roku życia (wrodzone wady metabolizmu) lub do 18. roku życia (fenyloketonuria).

Ponadto, w związku z realizacją programu kompleksowego wsparcia rodzin „Za życiem”, wprowadzono również nowy zakres świadczeń kierowanych do dzieci, tj. dziecięcą opiekę koordynowaną (DOK), którą reguluje zarządzenie Nr 178/2019/DSOZ Prezesa Narodowego Funduszu Zdrowia z dnia 31 grudnia 2019 r. Celem wprowadzenia przedmiotowego zakresu świadczeń jest sfinansowanie zintegrowanej opieki neonatologicznej, wielospecjalistycznej opieki pediatrycznej – zgodnie z indywidualnymi wskazaniami oraz programów rehabilitacyjnych dla dzieci nim objętych. Dziecięca opieka koordynowana jest skierowana do dzieci do ukończenia 3 roku życia, u których zdiagnozowano ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą ich życiu, które powstały w prenatalnym okresie rozwoju dziecka lub w czasie porodu. Świadczenia te są dedykowane także noworodkom urodzonym przedwcześnie z ciąży o czasie trwania poniżej 33 tygodni, klasyfikowanym jako noworodki VLBW (z ang. very low birth weight).

Celem świadczenia jest zapewnienie ww. grupie dzieci skoordynowanej opieki poszpitalnej obejmującej specjalistyczne poradnictwo ambulatoryjne. Opieka jest

realizowana w różnych podmiotach organizacyjnych, zgodnie ze schematem organizacyjnym realizacji DOK, opracowanym przez podmiot koordynujący DOK, którym jest poradnia neonatologiczna, będąca w strukturze organizacyjnej szpitala posiadającego oddział neonatologiczny (III poziom referencyjny). Jednocześnie, w związku z niewystarczającą w latach 2017–2021 liczbą podmiotów realizujących świadczenia w ramach dziecięcej opieki koordynowanej (DOK), zarządzeniem Prezesa NFZ Nr 211/2021/DSOZ z 21 grudnia 2021 r., zostały zmodyfikowane zasady realizacji i rozliczania tych świadczeń w celu zwiększenia liczby podmiotów zainteresowanych realizacją DOK.

W bezpośrednim związku z opieką udzielaną w ww. trybie pozostają również świadczenia udzielane na podstawie przepisów rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 6 listopada 2013 r. w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu rehabilitacji leczniczej (Dz. U. z 2021 r. poz. 265). Przedmiotowe rozporządzenie określa m.in. świadczenia z zakresu rehabilitacji dzieci z zaburzeniami wieku rozwojowego.

Zapewnienie właściwej opieki nad noworodkiem i niemowlęciem, zwłaszcza tym, u którego zdiagnozowano ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą życiu (powstałe w prenatalnym okresie rozwoju lub w czasie porodu) oraz noworodkiem urodzonym przedwcześnie o niskiej masie urodzeniowej, wiąże się również z odpowiednim żywieniem.

Mleko kobiece jest optymalnym pokarmem dla każdego dziecka – zdrowego i chorego, stąd też jako pierwszą alternatywę w przypadku braku dostępu do mleka biologicznej matki zaleca się pokarm pochodzący z banku mleka kobiecego, które dla grupy najmniejszych pacjentów ma znaczenie terapeutyczne.

Zgodnie z zarządzeniem Prezesa Narodowego Funduszu Zdrowia Nr 11/2019/DSOZ z dnia 31 stycznia 2019 r. oraz Nr 3/2019/DSOZ z dnia 14 stycznia 2019 r. wartość produktu rozliczeniowego dla opieki koordynowanej nad kobietą w ciąży (KOC) – zarówno w KOC I jak również KOC II i III żywienie dojelitowe mlekiem z banku mleka kobiecego lub odciągniętym mlekiem matki wynosi 184,95 punktów za każdy dzień żywienia dojelitowego wcześniaków do ukończenia 4 tygodnia życia wieku korygowanego oraz chorych noworodków, które nie mogą być karmione piersią, do 4 tygodnia życia.

Przedstawienie trudności w uzyskaniu świadczeń zdrowotnych

Biorąc pod uwagę dotychczasowy sposób organizacji opieki nad kobietą w okresie ciąży, porodu i połogu oraz opieki nad noworodkiem i niemowlęciem, a następnie dzieckiem do 3 roku życia, zwłaszcza zaś tych, u których zdiagnozowano ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą życiu (powstałe w prenatalnym okresie rozwoju lub w czasie porodu) należy wskazać na rozproszenie podmiotów udzielających świadczeń oraz brak koordynacji pomiędzy nimi. Częściowym rozwiązaniem płynących stąd trudności było wprowadzenie dwóch nowych zakresów świadczeń w związku z realizacją programu kompleksowego wsparcia rodzin „Za życiem”, tj. scharakteryzowanej powyżej koordynowanej opieki nad kobietą w ciąży na II i III poziomie referencyjnym (KOC II/III) oraz dziecięcej opieki koordynowanej (DOK).

Odnosząc się do zapewnienia odpowiedniego żywienia w sytuacjach związanych z leczeniem noworodków z grup wysokiego ryzyka, w tym o znacznej niedojrzałości, w przypadku, gdy nie jest możliwe karmienie mlekiem pochodzącym od ich matki należy wskazać na niewystarczającą liczbę podmiotów wykorzystujących do żywienia tych noworodków mleko z banku mleka kobiecego.

III. Uzasadnienie

Dlaczego realizacja programu powinna zostać sfinansowana przez ministra właściwego do spraw zdrowia

Zgodnie z art. 48a ust. 17 ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych minister właściwy do spraw zdrowia opracowuje, wdraża, realizuje i finansuje program polityki zdrowotnej służący wykonaniu programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem” przyjęty na podstawie art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”. Opracowywany na podstawie przywołanego przepisu program ma zatem szczególny charakter, dedykowany jest bowiem wyłącznie wykonaniu programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem”, określającego jego podstawowe cele i założenia, jak również zadania zmierzające do ich realizacji. Program kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem” determinuje działania niezbędne do podjęcia w różnych obszarach, w tym m.in. w obszarze ochrony zdrowia oraz wysokość środków finansowych, jakie zostaną przeznaczone na ich realizację. Wśród działań, które zgodnie z ww. programem mają zostać zrealizowane w obszarze ochrony zdrowia

i sfinansowane ze środków budżetu państwa, są następujące zadania uwzględnione w priorytecie II programu, którym jest „Wczesne wspomaganie rozwoju dziecka i jego rodziny”:

- 2.2. Odżywianie mlekiem kobiecym noworodków i niemowląt, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci, u których zdiagnozowano ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą życiu, które powstały w prenatalnym okresie rozwoju lub w czasie porodu,
- 2.3. Wczesna rehabilitacja dzieci, u których zdiagnozowano ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą życiu, które powstały w prenatalnym okresie rozwoju lub w czasie porodu.

Zdefiniowanie potrzeby zdrowotnej, której zaspokojeniu ma służyć realizacja programu

Zasadniczą potrzebą zdrowotną, do której zaspokojenia ma przyczynić się program kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem” i która jest tym samym przedmiotem działań realizowanych w ramach Programu służącego jego wykonaniu, jest wczesne wsparcie dzieci, u których zdiagnozowano ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą życiu (powstałe w prenatalnym okresie rozwoju lub w czasie porodu), a także – w odniesieniu do zadania obejmującego odżywianie mlekiem kobiecym noworodków i niemowląt urodzonych przedwcześnie z ciąży o czasie trwania poniżej 37 tygodni lub z masą urodzeniową ≤ 2500 g, donoszonym w stanie ciężkim ze szczególnym uwzględnieniem tych, u których zdiagnozowano ciężkie lub nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą życiu, które powstały w prenatalnym okresie rozwoju lub w czasie porodu lub wymagającym żywienia enteralnego.

Najczęstsze przyczyny zgonów niemowląt to stany chorobowe powstałe w okresie okołoporodowym —53% oraz wady rozwojowe wrodzone — ponad 36%. Z ogólnej liczby zmarłych w 2019 r. niemowląt (1,4 tys. dzieci poniżej 1 roku życia) ponad 52% dzieci zmarło w ciągu pierwszego tygodnia życia, a kolejne prawie 20% — przed ukończeniem pierwszego miesiąca⁵⁾. Urodzenie dziecka, u którego zdiagnozowano ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą życiu (powstałe w prenatalnym okresie rozwoju lub w czasie porodu), wiąże

⁵⁾ Mały rocznik statystyczny Polski GUS, 2021 r.

się z koniecznością zapewnienia mu wielokierunkowej zintegrowanej opieki zdrowotnej, dostosowanej do specyficznych indywidualnych potrzeb.

Efektywność ekonomiczna

Z każdym rokiem niepełnosprawność dotyka nowe rodziny, w tym takie, w których rodzą się dzieci, o zdiagnozowanych ciężkich i nieodwracalnych upośledzeniach albo nieuleczalnych chorobach zagrażających życiu, które powstały w prenatalnym okresie rozwoju lub w czasie porodu. Stąd też konieczne jest podjęcie kompleksowych działań nakierowanych na wczesne wspomaganie rozwoju ww. grupy dzieci, które zapewni im odpowiednią opieką zdrowotną dostosowaną do indywidualnych potrzeb, a w przyszłości umożliwi rzeczywistą i pełną integrację społeczną. Zgodnie z założeniami programu kompleksowego wsparcia rodzin „Za życiem”, w ramach Programu przewiduje się wyposażenie w urządzenia do rehabilitacji zaburzeń funkcji poznawczych i zaburzeń mowy podmiotów wykonujących działalność leczniczą realizujących umowę o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej w zakresie (DOK) zawartą z NFZ, jak również podmiotów, które zapewniają świadczenia w zakresie rehabilitacji dzieci z zaburzeniami wieku rozwojowego w ośrodku/oddziale dziennym w ramach podwykonawstwa z podmiotem realizującym DOK.

Z kolei w celu zapewnienia opieki polegającej na odpowiednim odżywianiu noworodków i niemowląt, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci, u których zdiagnozowano ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą życiu (powstałe w prenatalnym okresie rozwoju lub w czasie porodu), zakłada się zwiększenie dostępności do żywienia mlekiem kobiecym nie pochodzącym od biologicznej matki przez dofinansowanie powstania Banków Mleka w województwach, w których banki mleka nie funkcjonują, jak również kontynuację możliwości dofinansowania sprzętu stanowiącego wyposażenie wszystkich funkcjonujących Banków Mleka. Niemniej dla zwiększenia dostępności do żywienia mlekiem kobiecym nie pochodzącym od biologicznej matki istotną kwestią jest również podejmowanie działań wspierających współpracę banków mleka z podmiotami leczniczymi, w których funkcjonuje oddział neonatologiczny o II lub III stopniu referencyjności. Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 16 sierpnia 2018 r. w sprawie standardu organizacyjnego opieki okołoporodowej (Dz. U. poz. 1756, z późn. zm.) II poziom opieki perinatalnej oprócz opieki nad fizjologicznie przebiegającą ciążą, porodem i położeniem oraz zdrowym noworodkiem, a także krótkotrwałą opieką nad niespodziewanie występującą patologią ciąży obejmuje również opiekę nad patologią ciąży średniego stopnia, III poziom opieki

perinatalnej obejmuje ponadto opiekę nad najcięższą patologią ciąży. To właśnie współpraca tych oddziałów z bankami mleka powinna stać się nieodłącznym elementem systemu opieki nad matką i dzieckiem, z uwagi na fakt, że zajmują się głównie noworodkami wymagającymi długotrwałego leczenia, gdy często karmienie piersią przez biologiczną matkę jest utrudnione. Dla tych dzieci mleko z banku jest nie tylko pożywieniem, ale ma wartość leku, którego nie zawsze mogą otrzymać od własnej mamy.

Zapewnienie odpowiedniego odżywiania dzieciom, którym z różnych względów nie może zostać podane mleko biologicznej matki, ma działanie terapeutyczne, mogące prowadzić do zapobiegania pojawianiu się wielu schorzeń. Karmienie wcześniaków mlekiem kobiecym w znaczący sposób zmniejsza odsetek występowania zarówno martwiczego zapalenia jelit, jak i sepsy. Podawanie pokarmu kobiecego wpływa korzystnie na zmniejszenie ogólnej zachorowalności w tej grupie dzieci, poprawia tolerancję żywienia, zapobiega niedoborom żywieniowym i zaburzeniom neurorozwojowym. U wcześniaków karmionych mlekiem kobiecym obserwuje się także mniejszy odsetek ponownych hospitalizacji⁶⁾. Jedynie pokarm kobiecy posiada udowodnione znaczenie w zmniejszaniu ryzyka wystąpienia martwiczego zapalenia jelit o 50%, a martwiczego zapalenia jelit wymagającego leczenia chirurgicznego o 90%⁷⁾.

Wykorzystanie dotychczasowych doświadczeń

Program kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem”, wykonaniu którego służy realizacja Programu polityki zdrowotnej został przyjęty uchwałą nr 189 Rady Ministrów z dnia 27 grudnia 2021 r. zmieniającą uchwałę w sprawie programu kompleksowego wsparcia dla rodzin "Za życiem" (M.P. z 2022 r. poz. 64). Stanowi on kontynuację Programu realizowanego w latach 2017–2021. na podstawie uchwały Rady Ministrów nr 160 Rady Ministrów z dnia 20 grudnia 2016 r. w sprawie programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem”.

Skuteczne, systemowe wsparcie osób niepełnosprawnych i ich rodzin wymaga zastosowania wielospecjalistycznych działań realizowanych w formule

⁶⁾ Vohr BR., Poindexter BB., Dusick AM i wsp. Beneficial effects of breast milk in the neonatal intensive care unit on the developmental outcome of extremely low birth weight infants at 18 months of age, *Pediatrics*, 2006;118 :115–123.

⁷⁾ Sullivan S., Schanler RJ., Kim JH i wsp., An exclusively human milk-based diet is associated with a lower rate of necrotizing enterocolitis than a diet of human milk and bovine milk-based products, *J Pediatr*; 2010;156:562–567.

międzyresortowej. Dlatego też, w celu wypracowania jak najlepszych rozwiązań został powołany zarządzeniem nr 210 przez Prezesa Rady Ministrów z dnia 13 listopada 2020 r. Międzyresortowy Zespół do spraw opracowania projektu Rządowego Programu wsparcia dla rodzin „Za życiem” (M.P. poz. 1039). Przedmiotowy Zespół dokonał aktualizacji działań programowych, jak również sposobu ich finansowania i realizacji. W związku z powyższym, analogicznie Program służący wykonaniu ww. programu jest kontynuacją założeń ww. programu z uwzględnieniem potrzeb grupy docelowej i potencjalnych jego realizatorów.

IV. Opis programu

Program stanowi kontynuację działań, wynikających z uchwalenia na podstawie art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem” programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem”. Program ten został uchwalony mocą uchwały nr 160 Rady Ministrów z dnia 20 grudnia 2016 r. w sprawie programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem” zmienionej uchwałą Nr 189 Rady Ministrów z dnia 27 grudnia 2021 r. zmieniającą uchwałę w sprawie programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem”. Zgodnie z art. 48a ust. 17 ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych minister właściwy do spraw zdrowia opracowuje, wdraża, realizuje i finansuje program polityki zdrowotnej służący wykonaniu programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem” przyjętego na podstawie art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”. Program polityki zdrowotnej służący wykonaniu programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem” jest zatem bezpośrednio związany z programem kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem”, który jest dla niego dokumentem nadrzędnym, wyznaczającym cele, założenia i rodzaje działań niezbędnych do podjęcia.

Plan działań – opis działań, które mają doprowadzić do osiągnięcia celów

Program obejmuje realizację następujących działań w następujących obszarach:

- 1) Odżywianie mlekiem kobiecym noworodków i niemowląt,
- 2) Wczesna rehabilitacja dzieci.

Ad.1. Zgodnie z założeniami programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem” zapewnienie większej dostępności do odżywiania mlekiem kobiecym zostało zapoczątkowane w pierwszej edycji programu, kiedy zwiększeniu uległa liczba banków

mleka kobiecego w Rzeczypospolitej Polskiej i została stworzona sieć banków mleka kobiecego.

Z uwagi na potrzebę rozwijania funkcjonujących banków mleka i zgłaszane zapotrzebowanie na dalsze doposażenie w sprzęt do jego pozyskiwania, przetwarzania i przechowywania oraz mając na uwadze fakt, że nadal na mapie Polski znajdują się województwa, w których nie funkcjonują banki mleka kobiecego (woj. świętokrzyskie, warmińsko-mazurskie, podlaskie) istnieje dalsza konieczność dofinansowania podmiotów leczniczych przygotowanych do utworzenia banków mleka kobiecego w województwach, w których banki mleka nie funkcjonują, jak również kontynuacja możliwości dofinansowania sprzętu stanowiącego wyposażenie wszystkich funkcjonujących banków mleka. Racjonalne rozszerzenie sieci banków mleka, pozwoli zabezpieczyć potrzeby zdrowotne wszystkich najmłodszych pacjentów w każdym województwie. Aktualnie sieć banków mleka kobiecego tworzy (16 banków), które zabezpieczają potrzeby zdrowotne najmniejszych, wymagających leczenia i hospitalizacji pacjentów. Kolejnym krokiem jest również dążenie do zwiększenia współpracy podmiotów leczniczych posiadających oddziały neonatologiczne na II i III poziomie referencyjności z funkcjonującymi bankami mleka kobiecego w celu zwiększenia dostępu do odżywiania mlekiem kobiecym noworodków i niemowląt.

Ad.2. W ramach wczesnej rehabilitacji dzieci przewidziano natomiast wyposażenie ośrodków rehabilitacji dla dzieci udzielających świadczeń w zakresie (DOK) w urzędzenia do rehabilitacji zaburzeń funkcji poznawczych i zaburzeń mowy. W ramach dziecięcej opieki koordynowanej jest finansowana zintegrowana opieka neonatologiczna, wielospecjalistyczna opieka pediatryczna oraz rehabilitacja, w miarę możliwości w jednym miejscu, aby ułatwić rodzicom korzystanie ze świadczeń. W celu zwiększenia efektywności i dostępności do rehabilitacji dzieci, u których zdiagnozowano ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą życiu, które powstały w prenatalnym okresie rozwoju lub w czasie porodu nieodzowne jest wsparcie tych podmiotów w urzędzenia do rehabilitacji zaburzeń funkcji poznawczych i zaburzeń mowy dzieci. W ramach programu polityki zdrowotnej służącemu wykonaniu programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem” na lata 2017–2021 przewidziano dofinansowanie w zakresie działania – wczesna rehabilitacja dzieci (działanie 2.3) wyłącznie w 2017 r. W ramach tego zadania wydatkowano środki publiczne w wysokości: 60 313,97 zł. Jednocześnie, z uwagi na późne uruchomienia

środków publicznych na realizację Programu (IV kwartał 2017 r.), z możliwości doposażenia w sprzęt rehabilitacyjny skorzystały tylko dwa podmioty. Wobec powyższego podjęto decyzje o jego kontynuacji i zapewnieniu możliwości skorzystania z doposażenia w sprzęt rehabilitacyjny również w 2022 i 2025 roku.

Sposób realizacji zadań

Odżywianie mlekiem kobiecym noworodków i niemowląt

Zwiększenie dostępu do odżywiania mlekiem kobiecym noworodków i niemowląt, które nie mogą być odżywiane mlekiem biologicznej matki (tj. urodzonym przedwcześnie z ciąży o czasie trwania poniżej 37 tygodni lub z masą urodzeniową ≤ 2500 g, donoszonym w stanie ciężkim ze szczególnym uwzględnieniem tych, u których zdiagnozowano ciężkie lub nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą życiu, które powstały w prenatalnym okresie rozwoju lub w czasie porodu lub wymagającym żywienia enteralnego) zostało zapewnione przez stworzenie sieci banków mleka kobiecego. Aktualnie funkcjonuje w Rzeczypospolitej Polskiej 16 banków mleka kobiecego (woj. dolnośląskie – 1, woj. kujawsko-pomorskie – 1, woj. lubelskie – 1, woj. lubuskie – 1, woj. łódzkie – 1, woj. małopolskie – 1, woj. mazowieckie – 2, woj. opolskie – 1, woj. podkarpackie – 2, woj. pomorskie – 2, woj. śląskie – 1, woj. wielkopolskie – 1, woj. zachodniopomorskie – 1).

Program przewiduje zapewnienie finansowania wyposażenia w sprzęt niezbędny dla powstania banków mleka w województwach, w których banki mleka nie funkcjonują (woj. świętokrzyskie, warmińsko-mazurskie, podlaskie), jak również kontynuację finansowania doposażenia w sprzęt, o którym mowa w Programie dla wszystkich funkcjonujących już Banków Mleka.

Planuje się również działania wspierające rozwój współpracy banków mleka z podmiotami leczniczymi, w których funkcjonuje oddział neonatologiczny o II lub III stopniu referencyjności poprzez: wybór Realizatora szkoleń na lata 2023-2026.

Od 2018 r. liczba podmiotów leczniczych do których banki mleka kobiecego przekazywały mleko stopniowo zwiększała się (2018 r. – 7 podmiotów, 2019 r. – 20 podmiotów, 2020 r. – 42 podmioty) jednakże podmioty te stanowią około 29%⁸⁾ wszystkich potencjalnych odbiorców mleka kobiecego. Niezbędne jest zatem promowanie idei żywienia noworodków mlekiem pochodzącym z banku mleka

⁸⁾ liczba świadczeniodawców realizujących świadczenia w zakresie neonatologii (II poziom referencyjny – 86, III poziom referencyjny – 57) – źródło NFZ z dnia 05.07.2021 r.

kobiecego, pozyskanie przychylności i poparcia środowiska medycznego dla wykorzystywania mleka kobiecego w żywieniu wcześniaków dla zwiększenia współpracy z bankami mleka i zapewnienia dostępności do mleka kobiecego większej liczbie dzieci. Osiągnięcie powyższego celu będzie możliwe dzięki szkoleniom i wymianie doświadczeń podmiotów w których funkcjonuje bank mleka kobiecego oraz szpitali zainteresowanych współpracą z bankami w żywieniu dzieci mlekiem kobiecym pochodzącym z banku mleka. Zwiększenie wiedzy personelu medycznego w zakresie żywienia i postępowania z mlekiem kobiecym powinno zwiększyć bezpieczeństwo jego biorców, jak również zwiększyć dostępność do mleka kobiecego i przynieść wymierne korzyści zdrowotne dla żywionych nim dzieci, jak i finansowe dla szpitala.

Realizatorami zadania pn. odżywianie mlekiem kobiecym noworodków i niemowląt będą:

- 1) realizator szkoleń na lata 2023-2026;
- 2) podmioty lecznicze współpracujące z bankami mleka kobiecego;
- 3) banki mleka kobiecego;
- 4) podmioty lecznicze przygotowane do utworzenia banków mleka kobiecego w woj. świętokrzyskim, warmińsko-mazurskim, podlaskim.

Ad. 1. Realizator szkoleń na lata 2023-2026.

Realizatorem szkoleń będzie jeden z realizatorów Programu w ramach zadania odżywianie mlekiem kobiecym noworodków i niemowląt, który:

- posiada bank mleka kobiecego, który rozpoczął funkcjonowanie przed 2017 r.,
- zapewni odpowiedni personel do prowadzenia szkoleń lub wizyt studyjnych, posiadający odpowiednią wiedzę i doświadczenie związane z funkcjonowaniem banków mleka kobiecego w podmiotach leczniczych, w tym nawiąże współpracę z pracownikami, którzy posiadają publikację w tym obszarze, z uwzględnieniem, że szkolenia będą prowadzone przez dwie osoby tj. trenera z doświadczeniem w prowadzeniu szkoleń oraz osobę z co najmniej 5-letnim doświadczeniem klinicznym w pracy w banku mleka kobiecego,
- będzie odpowiedzialny za organizację i przeprowadzenie co najmniej 2 szkoleń lub wizyt studyjnych w każdym półroczu realizacji Programu;
- zapewni, że każde szkolenie będzie trwało nie mniej niż 4 godz. zegarowe, a czas jednej wizyty studyjnej nie będzie przekraczał 2 godz. zegarowych,

- zapewni, że grupy szkoleniowe nie będą większe niż 25 osób, w każdej wizycie studyjnej będzie brało jednorazowo udział nie więcej niż 6 uczestników, nie wliczając w to Realizatora szkoleń,
- zapewnieni odpowiednie warunki szkoleń i wizyt studyjnych dla jego uczestników (w tym odpowiednie zaplecze logistyczne (wynajem sal i multimediiów, uzgodni możliwość odbycia wizyt studyjnych z kierującymi podmiotami leczniczymi posiadającymi bank mleka kobiecego),
- opracuje harmonogram i zakres szkoleń i wizyt studyjnych, który zostanie przedstawiony do akceptacji ministrowi właściwemu ds. zdrowia, przy czym zapewni, że programy szkoleń lub wizyt studyjnych będzie opracowywał we współpracy z przedstawicielami banków mleka kobiecego, krajowym konsultantem w dziedzinie neonatologii, publiczną uczelnią medyczną prowadzącą działalność dydaktyczną i badawczą w dziedzinie nauk medycznych lub instytutem badawczym prowadzącym badania naukowe i prace rozwojowe w dziedzinie nauk medycznych, uczestniczącym w systemie ochrony zdrowia,
- przy opracowaniu szkoleń i materiałów szkoleniowych będzie korzystał z zaleceń i wytycznych polskich i światowych organizacji i towarzystw naukowych uznanych w dziedzinie medycyny, której dotyczy to zadanie,
- zapewni, że uczestnikom szkolenia lub wizyt studyjnych wyda certyfikat potwierdzający odbycie i podniesienie wiedzy i umiejętności będących przedmiotem szkolenia lub wizyty studyjnej.

Szkolenia lub wizyty studyjne będą skierowane do:

- a) pracowników banków mleka kobiecego (w tym osób odpowiedzialnych za przeprowadzanie kwalifikacji dawczyń, pracowników laboratoryjnych odpowiedzialnych za proces pasteryzacji i badania mleka kobiecego) – zatrudnionych w podmiocie leczniczym, który posiada bank, osób odpowiedzialnych za koordynację współpracy z oddziałem neonatologii funkcjonującym w strukturze tego szpitala oraz w strukturze innych szpitali w zakresie udostępniania im na podstawie stosownych umów mleka przechowywanego w banku mleka kobiecego, osób odpowiedzialnych za prowadzenie banku mleka kobiecego, lekarzy, położne i pielęgniarki pracujących w oddziałach o profilu położniczo-ginekologicznym i neonatologicznym oraz

- b) kierujących podmiotami leczniczymi, które posiadają oddziały neonatologiczne o II i III poziomie referencyjności oraz lekarzy, położne i pielęgniarki pracujący na oddziałach o profilu neonatologicznym i położniczo-ginekologicznym tych podmiotów, w celu zwiększenia współpracy z bankami mleka kobiecego.

Realizator szkoleń obejmie szkoleniami lub wizytami studyjnymi co najmniej 80% banków mleka kobiecego funkcjonujących na terenie całego kraju oraz 50% podmiotów leczniczych, w których funkcjonuje oddział neonatologiczny o II lub III stopniu referencyjności.

Zakres szkoleń lub wizyt studyjnych powinien obejmować m.in.:

- 1) zasady funkcjonowania banku mleka jako elementu promocji karmienia piersią;
- 2) zasady rekrutacji i współpracy z dawczyniami pokarmu kobiecego;
- 3) procedury postępowania z mlekiem kobiecym, w tym dotyczące jego pozyskiwania, przechowywania, udostępnienia mleka z banku mleka biorcom, zapewniające bezpieczeństwo i najwyższą jakość;
- 4) kryteria udostępniania mleka z banku mleka kobiecego biorcom;
- 5) informowanie o istniejących bankach mleka kobiecego i możliwościach podjęcia z nimi współpracy, w tym przedstawienie korzyści z żywienia mlekiem z banku mleka dla wcześniaków i szpitala;
- 6) sposób finansowania i rozliczania żywienia mlekiem z banku mleka kobiecego.

Realizator szkoleń będzie również odpowiedzialny za:

- zapewnienie utworzenia i obsługi administracyjnej i technicznej strony internetowej (wykupienie domeny, obsługa techniczna i aktualizowanie strony) na której zamieszczane będą materiały szkoleniowe, harmonogram szkoleń/wizyt studyjnych, możliwość wymiany doświadczeń, konsultacje przypadków związanych z funkcjonowaniem banku mleka kobiecego oraz materiały promujące żywienie noworodków mlekiem pochodzącym z banku mleka kobiecego.

Ad. 2 Podmioty lecznicze współpracujące z bankami mleka kobiecego

Realizatorami zadania pn. odżywianie mlekiem kobiecym noworodków i niemowląt są również podmioty lecznicze, które:

- 1) posiadają zawartą z Narodowym Funduszem Zdrowia umowę o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej w rodzaju – leczenie szpitalne w zakresie neonatologia – drugi lub trzeci poziom referencyjny;
- 2) współpracują z bankami mleka kobiecego w żywieniu hospitalizowanych dzieci mlekiem z banku mleka;
- 3) przedstawią pisemne uzasadnienie celowości zakupu w tym informacje o:
 - aktualnie posiadanym sprzęcie do pozyskiwania i przechowywania mleka kobiecego,
 - zapotrzebowaniu na sprzęt do pozyskiwania mleka kobiecego oraz jego przechowywania z wyszczególnieniem jego liczby i rodzaju,
 - umowie z podmiotem leczniczym, w którym funkcjonuje bank mleka kobiecego w zakresie udostępniania biocom mleka z banku mleka kobiecego.

Podmioty lecznicze, które spełnią powyższe warunki będą mogły ubiegać się o finansowanie następującego sprzętu do pozyskiwania mleka kobiecego oraz jego przechowywania:

- laktatory elektryczne przeznaczone do użytku szpitalnego,
- lodówki do przechowywania odciągniętego mleka w warunkach chłodniczych, zapewniających całodzienną kontrolę temperatury,
- termotorby,
- przenośne lodówki, boksy termiczne.

Sprzęt ten jest niezbędny do stymulacji i utrzymania laktacji u matek dzieci przedwcześnie urodzonych oraz jego dostępność w podmiocie leczniczym zwiększy prawdopodobieństwo karmienia piersią dzieci po okresie hospitalizacji, w czasie której były żywione mlekiem z banku mleka kobiecego.

Na szczególną rolę żywienia wcześniaków mlekiem kobiecym wskazuje rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 16 sierpnia 2018 r. w sprawie standardu organizacyjnego opieki okołoporodowej, którego przepisy zalecają, aby noworodkowi przedwcześnie urodzonemu, w tym o znacznej niedojrzałości, który nie może być karmiony mlekiem biologicznej matki, podawać mleko z banku mleka kobiecego, zgodnie z aktualnymi zaleceniami Światowej Organizacji Zdrowia. Równolegle rekomenduje prowadzenie działań na rzecz stymulacji laktacji u matki dziecka.

Ad. 3 Bank mleka kobiecego

Realizatorami zadania pn. odżywianie mlekiem kobiecym noworodków i niemowląt są również banki mleka kobiecego prowadzone przez:

podmiot leczniczy w rozumieniu art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej prowadzący szpital, w strukturze którego funkcjonuje oddział neonatologiczny o II lub III stopniu referencyjności, który posiada komórkę organizacyjną/jednostkę organizacyjną – bank mleka kobiecego w tej samej lokalizacji co ww. oddział oraz:

- posiadający zawartą umowę o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej z NFZ w rodzaju – leczenie szpitalne w zakresie neonatologia – drugi lub trzeci poziom referencyjny;
- zapewniający minimalne wymagania lokalowe określone w Programie, niezbędne do prowadzenia banku mleka kobiecego;
- zapewniający odpowiedni personel fachowy do realizacji wszystkich etapów postępowania z mlekiem kobiecym, począwszy od kwalifikacji dawczyń, po udostępnienie mleka biorcom, w szczególności:
 - a) pracownika laboratoryjnego zatrudnionego w podmiocie leczniczym w którym funkcjonuje bank mleka kobiecego, posiadającego wiedzę i doświadczenie w zakresie obiegu mleka od dawczyni do biorcy oraz procesu pasteryzacji i badania mleka kobiecego,
 - b) osoby odpowiedzialne za przeprowadzanie w banku mleka kobiecego kwalifikacji dawczyń, (lekarza specjalisty w dziedzinie położnictwa i ginekologii, położne),
 - c) osoby odpowiedzialne za koordynację współpracy z oddziałem neonatologii o II lub III stopniu referencyjności funkcjonującym w strukturze tego szpitala oraz w strukturze innych pomiotów leczniczych prowadzących szpital w zakresie udostępniania im na podstawie odrębnych stosunków cywilnoprawnych (umów) mleka z banku mleka kobiecego,
 - d) osobę odpowiedzialną za kierowanie bankiem mleka kobiecego;
- zapewniający realizację wszystkich określonych w Programie etapów postępowania z mlekiem kobiecym od kwalifikacji dawczyni po udostępnienie mleka biorcy w tym dotyczące:
 - przeprowadzenia kwalifikacji dawczyni,
 - pobrania przez nią lub odciążenie mleka,
 - przechowywania pobranego mleka w warunkach chłodniczych (również w trakcie ewentualnego transportu do podmiotu leczniczego) albo

zamrożenie (również w trakcie ewentualnego transportu do podmiotu leczniczego),

- odmrożenia w celu łączenia przygotowania partii mleka,
- pobrania próbki do badań z danej partii mleka,
- rozlania do butelek docelowych do pasteryzacji,
- pasteryzacji,
- ponownego zamrożenia,
- ponownego rozmrożenia,
- rozdzielania na porcje przeznaczone dla biorcy zgodnie z jego indywidualnym zapotrzebowaniem,
- udostępnienia biorcy (w tym również zapewnienie transportu w odpowiednich warunkach do innego podmiotu leczniczego).

Bank mleka kobiecego ponosi odpowiedzialność za dzielenie się mlekiem i powinien być gwarantem bezpieczeństwa dla biorcy.

Dawczyni mleka kobiecego musi przejść procedurę kwalifikacji, a mleko od niej pobrane musi zostać poddane badaniom mikrobiologicznym i nie może zawierać niebezpiecznych metabolitów, leków, narkotyków, czy też innych substancji psychoaktywnych.

Bank mleka kobiecego zapewnia możliwość kwalifikacji do przyjęcia, przyjmowania, przetwarzania (w tym badania), przechowywania i udostępniania (w tym dystrybucji do innego podmiotu leczniczego) mleka kobiecego. Bank mleka kobiecego posiada system zapewnienia jakości obejmujący wewnętrzne standardowe procedury operacyjne opisujące wszystkie czynności realizowane na poszczególnych etapach postępowania z mlekiem kobiecym, począwszy od kwalifikacji dawczyni po udostępnienie mleka biorcy. Standardowe procedury operacyjne są opracowywane przez Bank mleka kobiecego na podstawie zaleceń i wytycznych polskich i światowych organizacji i towarzystw naukowych, takich jak np. Europejskie Stowarzyszenie Banków Mleka. Schemat obiegu mleka od dawczyni do biorcy stanowi dokument specyficzny dla każdego banku mleka kobiecego i musi być dostosowany do możliwości lokalowo-organizacyjnych podmiotu leczniczego, w strukturze którego bank ten funkcjonuje. Przed podaniem biorcy mleka z banku mleka kobiecego konieczne jest:

- 1) przeprowadzenie kwalifikacji dawczyni;

- 2) pobranie przez nią lub odciążenie mleka;
- 3) przechowywanie pobranego mleka w warunkach chłodniczych (również w trakcie ewentualnego transportu do podmiotu leczniczego) albo zamrożenie (również w trakcie ewentualnego transportu do podmiotu leczniczego);
- 4) odmrożenie w celu łączenia przygotowania partii mleka;
- 5) pobranie próbki do badań z danej partii mleka;
- 6) rozlanie do butelek docelowych do pasteryzacji;
- 7) pasteryzacja;
- 8) ponowne zamrożenie;
- 9) ponowne rozmrożenie;
- 10) rozdzielanie na porcje przeznaczone dla biorcy zgodnie z jego indywidualnym zapotrzebowaniem;
- 11) udostępnienie biorcy (w tym również zapewnienie transportu w odpowiednich warunkach do innego podmiotu leczniczego)⁹⁾.

Kwalifikacja dawczyni:

Dawczynią mleka kobiecego może zostać zdrowa kobieta w okresie laktacji, prowadząca tryb życia wolny od zachowań ryzykownych mogących przyczynić się do przenoszenia zakażeń, a także pojawienia się substancji szkodliwych w mleku kobiecym, u której produkcja mleka jest większa niż bieżące potrzeby żywieniowe biologicznego dziecka. Dawczynią może zostać zarówno kobieta hospitalizowana jeszcze po porodzie w podmiocie leczniczym, w strukturze którego funkcjonuje bank, jak i kobieta, która urodziła dziecko w innym podmiocie leczniczym i przebywa tym podmiocie lub poza tym podmiotem.

Przyjęcie mleka do banku mleka kobiecego wymaga spełnienia przez kobietę określonych kryteriów, obejmujących:

- 1) ukończenie 18 roku życia;
- 2) karmienie piersią biologicznego dziecka;
- 3) świadome wyrażenie pisemnej zgody na przekazanie nadmiaru mleka do banku mleka kobiecego poprzedzonej uzyskaniem szczegółowych informacji na temat zasad postępowania przy odciążaniu mleka, zaleceń dotyczących jego przechowywania (w tym również w trakcie transportu) oraz wymaganych zachowań

⁹⁾ Monografia, będąca efektem prac Zespołu do spraw funkcjonowania laktariów w podmiotach wykonujących działalność leczniczą - powołanego zarządzeniem nr 71 Głównego Inspektora Sanitarnego z dnia 12 marca 2014 r.

zdrowotnych niezbędnych do zachowania możliwości przekazywania mleka do banku mleka kobiecego;

- 4) potwierdzone oświadczeniem zapoznanie się i przestrzeganie instrukcji postępowania ze sprzętem laktacyjnym, zasadami pobierania i przechowywania mleka, a także z zasadami zdrowego stylu życia koniecznymi do zachowania w przypadku karmienia piersią;
- 5) pozytywną weryfikację pod względem stanu zdrowia i prowadzonego stylu życia, potwierdzoną w przeprowadzonym w banku mleka kobiecego wywiadzie medycznym (ukierunkowanym w szczególności na identyfikację narażenia na substancje toksyczne i psychoaktywne, zachowanie odpowiedniej diety, przebyte choroby, zabiegi medyczne, przyjmowane leki) oraz aktualnymi wynikami przeprowadzonych badań serologicznych w kierunku zakażenia: kiłą, HIV, HBV, HCV, CMV (z uwzględnieniem okienka serologicznego i okienka diagnostycznego).

Kryteria bezwzględnie wykluczające możliwość przyjęcia od kobiety mleka do banku mleka kobiecego to:

- 1) pozytywny wyniki badań serologicznych w kierunku zakażenia: kiłą, HIV, HBV, HCV, CMV;
- 2) stwierdzone w wywiadzie medycznym lub potwierdzone badaniami:
 - a) narażenie na substancje toksyczne i psychoaktywne wynikające ze spożywania alkoholu, palenia tytoniu, przyjmowania narkotyków, dopalaczy oraz stosowania innych środków odurzających i środków psychoaktywnych,
 - b) przebyte choroby wykluczające bezpieczne karmienie piersią (gruźlica, choroby weneryczne) lub zachowania ryzykowne pod względem zachorowania na infekcje przenoszone drogą płciową,
 - c) przebyte transplantacje narządów,
 - d) stosowanie leków cytotoksycznych, chemioterapeutyków, radioizotopów, immunosupresantów.

Kryteria czasowego wykluczenia możliwości przyjęcia od kobiety mleka do banku mleka kobiecego to:

- 1) aktywna choroba infekcyjna – wykluczenie do czasu zakończeniu leczenia i ustąpienia objawów choroby;
- 2) okazjonalne spożycie alkoholu – wykluczenie przez 24 godziny od spożycia (podobnie jak to jest wskazane w sytuacji karmienia własnego dziecka);
- 3) przebyta transfuzja krwi – do upływu 12 miesięcy od dnia transfuzji.

Kandydatka na dawczynię nie ponosi żadnych kosztów związanych z procedurą kwalifikacji¹⁰⁾.

Przy rekrutacji dawczynie jest wykonywane badanie mikrobiologiczne mleka oraz analizę jego składu i powtarza się je co 3 miesiące na potwierdzenie utrzymania wysokiego standardu higieny. Mleko jest poddawane badaniom mikrobiologicznym oraz analizie składu, pod kątem zawartości białka, tłuszczu i laktozy oraz kaloryczności.

Pobranie i przyjęcie mleka do banku mleka kobiecego

Po zakwalifikowaniu kobiety jako dawczynie bank mleka kobiecego przyjmuje pobrane lub odciągnięte przez kobietę w banku lub dostarczone do niego mleko dokonując odpowiedniej jego identyfikacji (oznaczenia). Oddanie mleka do banku mleka kobiecego jest dobrowolne i nieodpłatne.

Mleko oddane do banku mleka powinno być pobrane zgodnie z zasadami, które dotyczą higieny postępowania ze sprzętem laktacyjnym i akcesoriami (zarówno jeżeli stanowią własność banku mleka kobiecego jak i dawczynie) używanymi do odciągania mleka dla własnego dziecka. Sprzęt do pobierania mleka powinien być użytkowany zgodnie z zaleceniami producenta, ze szczególnym uwzględnieniem zasad sterylizacji w przypadku sprzętu ogólnego użytku i dezynfekcji laktatorów osobistych.

Mleko kobiece przyjęte do banku jest znakowane za pomocą kodu kreskowego w sposób umożliwiający identyfikację dawczynie i mleka (imię i nazwisko dawczynie, nr PESEL, stan zdrowia, objętość porcji mleka, data i godzinę przyjęcia do banku/odciążenia mleka) oraz śledzenie obiegu mleka od dawczynie do biorcy. W dalszej kolejności oznakowanie powinno zostać uzupełnione również o informacje na temat zawartości podstawowych składników odżywczych mleka. Oznakowanie identyfikujące porcje mleka znajduje się na każdej butelce przekazanej do banku, w dokumentacji potwierdzającej badanie i pasteryzację mleka, a także w indywidualnej karcie karmienia biorcy. Sposób znakowania i szczegółowe postępowanie w tym zakresie stanowi element systemu zapewnienia jakości i podobnie jak pozostałe etapy postępowania z mlekiem w banku mleka kobiecego wymaga opracowania stosownej procedury operacyjnej.

Przechowywanie w warunkach chłodniczych

¹⁰⁾ Monografia, będąca efektem prac Zespołu do spraw funkcjonowania laktatorów w podmiotach wykonujących działalność leczniczą - powołanego zarządzeniem nr 71 Głównego Inspektora Sanitarnego z dnia 12 marca 2014 r.

Po przyjęciu mleka do banku mleka kobiecego następuje pobranie jego próbek do badania mikrobiologicznego. W celu zapewnienia bezpieczeństwa biorcy mleko przyjęte do banku mleka kobiecego jest zawsze badane w kierunku obecności mikroorganizmów. Szczególnie ważne jest wykluczenie obecności w mleku bakterii potencjalnie patogennych oraz świadczących o niezachowaniu zasad higieny podczas odciągania mleka. Wśród bakterii potencjalnie patogennych szczególną uwagę zwraca się na mikroorganizmy mogące przetrwać proces pasteryzacji. Kryteria oceny jakości mikrobiologicznej mleka kobiecego powinny obejmować ogólną liczbę bakterii tlenowych mezofilnych, liczbę koagulazododatnich gronkowców (*Staphylococcus aureus*) oraz bakterie z grupy coli.

Przyjęte do banku mleka kobiecego mleko jest przechowywane w warunkach chłodniczych w temperaturze 4°C (przy stałej kontroli temperatury) przez okres od 24 godz. do 48 godz.¹¹⁾.

Pierwsze zamrożenie i magazynowanie

Odebrane i krótko przechowywane w warunkach chłodniczych mleko kobiece w celu dalszego jego magazynowania wymaga zamrożenia do temperatury od -18°C do -20°C. W takich warunkach może być ono przechowywane do 3 miesięcy.

Pierwsze rozmrożenie

Przed upływem 3 miesięcy od pierwszego zamrożenia mleko musi zostać rozmrożone. Rozmrażanie odbywa się za pomocą termoobiegu w temperaturze 37°C i trwa 40 min. Dopuszczalnym sposobem rozmrażania byłoby użycie bieżącej wody w miejsce termoobiegu, co – biorąc pod uwagę wpływ na zawartości składników odżywczych i immunologicznych (IgA, laktoferyna) oraz czystość mikrobiologiczną – nie różni się znacząco od zastosowania kontrolowanego przepływu powietrza. Jednakże za użyciem sprzętu zapewniającego kontrolowany przepływ powietrza o znanej temperaturze przemawia pewne ryzyko zanieczyszczenia przetwarzanego mleka wodą oraz jej zmienna temperatura.

Pasteryzacja

¹¹⁾ Monografia, będąca efektem prac Zespołu do spraw funkcjonowania laktariów w podmiotach wykonujących działalność leczniczą - powołanego zarządzeniem nr 71 Głównego Inspektora Sanitarnego z dnia 12 marca 2014 r.

W celu zminimalizowania ryzyka zakażenia biorcy mleko jest poddawane procesowi pasteryzacji. Najpopularniejszym sposobem utrwalania mleka jest metoda termiczna, przeprowadzana wg metody termicznej Holdera. Zakłada ona szybkie podgrzanie mleka do temperatury 62,5°C, inkubację przez 30 minut, a następnie szybkie schłodzenie mleka do temperatury 2-4°C. Badania wykazały, że te warunki są skuteczne dla uzyskania odpowiedniej czystości mikrobiologicznej mleka, gwarantując eliminację wirusów, które mogą być przekazane biorcy przez mleko kobiece. Pasteryzacja jest prowadzona w urządzeniach do tego przeznaczonych, umożliwiających kontrolę czasu i temperatury procesu oraz jego dokumentację.

Przeprowadzenie ponownych badań mikrobiologicznych i ponowne zamrożenie

Badanie mikrobiologiczne po pasteryzacji powinno być wykonywane okresowo (raz na miesiąc lub co 10 cykl). Jeśli w jednym cyklu pasteryzowane jest mleko od kilku dawczyń powinna być wykonana analiza mikrobiologiczna mleka każdej z dawczyń której mleko jest pasteryzowane w danym cyklu. Poddane pasteryzacji mleko jest chłodzone w temperaturze poniżej 5°C przez 35-45 min., a następnie – w przypadku uzyskania prawidłowego wyniku badań mikrobiologicznych – ponownie mrożone i magazynowane w stanie zamrożenia albo przekazane zgodnie z zapotrzebowaniem w celu udostępnienia biorcy.

Wymagania mikrobiologiczne dla mleka kobiecego przyjmowanego do banku mleka oraz po procesie pasteryzacji:

Kryterium oceny	Maksymalna dopuszczalna liczba bakterii w surowym mleku (jtk/ml)	Maksymalna dopuszczalna liczba bakterii w mleku po procesie pasteryzacji (jtk/ml)
Ogólna liczba bakterii	$< 10^5$	$< 10^*$
Liczba gronkowców koagulazododatnich	$< 10^4$	Nieobecne w 1 ml
Liczba bakterii z grupy coli	$< 10^3$	Nieobecne w 1 ml

* - termoodporne enterokoki

Ponowne rozmrożenie i podział na porcje

Zamrożone po pasteryzacji mleko w przypadku jego udostępniania pacjentowi przebywającemu w szpitalu, w strukturze którego znajduje się bank, jest rozmrażane (tak jak poprzednio w temperaturze 37°C przez ok. 40 min.), dzielone na porcje zgodnie

z indywidualnym zapotrzebowaniem biorcy, a następnie udostępnianie oddziałowi neonatologii o II lub III stopniu referencyjności.

W przypadku konieczności transportu mleka do innego szpitala, transport ten odbywa się w temperaturze -18°C . Konieczne w tym przypadku jest zachowanie odpowiednich warunków transportu, zapewniających jakość i bezpieczeństwo transportowanych porcji mleka nie tylko przez zachowanie ww. temperatury, ale również właściwe zapakowanie oraz oznakowanie w sposób umożliwiający monitorowanie przekazanych porcji mleka.

W szpitalu, który odebrał przekazane z banku mleko, jest ono rozmrażane w sposób wskazany powyżej i udostępniane biorcy zgodnie z zapotrzebowaniem. Dopiero na tym etapie, tj. po kolejnym rozmrożeniu, mleko jest rozdzielane na porcje do karmienia dziecka zgodnie z jego indywidualnym zapotrzebowaniem.

Udostępnianie biorcy

Udostępnianie mleka z banku mleka kobiecego odbywa się wyłącznie w ramach hospitalizacji i hospitalizacji planowej. Mleko z banku mleka kobiecego jest podawane biorcy przebywającemu na oddziale neonatologicznym o II lub III stopniu referencyjności wyłącznie na zlecenie lekarza. Zgodę na podanie dziecku mleka z banku mleka kobiecego muszą wyrazić jego rodzice lub przedstawiciele ustawowi. Udostępnianie mleka z banku mleka kobiecego jest nieodpłatne.

Bank mleka kobiecego zapewnia również możliwość przekazywania przechowywanego w nim mleka innym podmiotom leczniczym niż podmiot leczniczy, w strukturze którego funkcjonuje ten bank. Przekazywanie odbywa się na podstawie umów zawartych pomiędzy ww. podmiotami, zgodnie z określonymi w nich zasadami współpracy. Przekazanie mleka innemu podmiotowi leczniczemu jest co do zasady nieodpłatne, z zastrzeżeniem możliwości dokonania refundacji kosztów (w tym jego pozyskania, przetwarzania i przekazania). Nie jest dopuszczalne pobieranie z tego tytułu korzyści przekraczających koszty realizacji czynności wynikających z realizacji umowy. Umowa dotycząca współpracy w zakresie udostępniania mleka kobiecego powinna określać w szczególności wysokość refundacji kosztów pozyskania mleka kobiecego, warunki i zasady transportu przekazywanego mleka kobiecego oraz podmiot odpowiedzialny za ich zachowanie, zasady i warunki odbioru mleka przez podmiot leczniczy przyjmujący oraz wymogi w zakresie odpowiedniego dalszego postępowania przez ten podmiot leczniczy z dostarczonym mlekiem kobiecym w celu zapewnienia jego bezpieczeństwa oraz bezpieczeństwa biorców. Jednym z warunków umowy powinno być również wyznaczenie przez podmiot leczniczy współpracujący z bankiem mleka kobiecego osoby odpowiedzialnej w nich za tę współpracę.

Wymagania lokalowo-sprzętowe banku mleka kobiecego

W celu zapewnienia optymalnej działalności banku konieczne jest przeznaczenie na jego potrzeby co najmniej następujących pomieszczeń:

- 1) biurowo-administracyjnego;
- 2) pokoju laktacyjnego;
- 3) laboratorium.

Pomieszczenie biurowo-administracyjne:

Pomieszczenie biurowo-administracyjne jest przeznaczone do przechowywania dokumentacji związanej z funkcjonowaniem banku mleka kobiecego oraz prowadzenia bieżących prac administracyjnych. Może również służyć do prowadzenia wywiadu medycznego z kandydatkami na dawczynie mleka kobiecego.

Pokój laktacyjny:

Pokój laktacyjny stanowi wyodrębnione pomieszczenie przeznaczone dla dawczyń mleka kobiecego. Jest to pomieszczenie przeznaczone zarówno dla dawczyń, których dzieci są aktualnie hospitalizowane w oddziale podmiotu leczniczego, w strukturze którego funkcjonuje bank mleka kobiecego, jak i dla dawczyń spoza tego szpitala, w którym mogą one odciągnąć pokarm w celu oddania go do banku. Pokój laktacyjny stanowi jednocześnie punkt odbioru mleka od matek dzieci hospitalizowanych w szpitalu (pobranego przez nie w warunkach domowych i dostarczonego do banku).

Minimalne wyposażenie pokoju laktacyjnego obejmuje:

- 1) laktatory elektryczne przeznaczone do użytku szpitalnego;
- 2) zlew dwukomorowy z blatem roboczym (do mycia akcesoriów laktacyjnych);
- 3) suszarkę do naczyń lub ociekacz ścienny;
- 4) lodówkę do przechowywania odciągniętego mleka w warunkach chłodniczych, zapewniających stałą kontrolę temperatury, do czasu przekazania go do laboratorium.

W pokoju laktacyjnym jest także zapewnione wygodne miejsce do karmienia dziecka piersią i odciągania mleka (fotel, kanapa).

Laboratorium banku mleka kobiecego:

Laboratorium banku mleka kobiecego jest pomieszczeniem, w którym przetwarza się, w tym testuje, oraz przechowuje otrzymane od dawczyń mleko kobiece. W każdym laboratorium banku mleka powinien obowiązywać schemat technologiczny obejmujący

zakres czynności wykonywanych w banku w zależności od warunków lokalowo-sprzętowych.

Czynności wykonywane w laboratorium obejmują:

- 1) pobranie próbki mleka do badania mikrobiologicznego;
- 2) przechowywanie porcji mleka kobiecego otrzymanych od dawczyń do czasu pasteryzacji w szafach mroźnych (-20°C) ze stałym monitoringiem temperatury;
- 3) rozmrażanie mleka przed pasteryzacją i łączenie porcji otrzymanych od dawczyń;
- 4) pobranie próbki do analizy składu mleka i wykonanie badania;
- 5) porcjowanie mleka kobiecego przed procesem pasteryzacji do jednokrotnego lub wielokrotnego użytku butelek używanych do pasteryzacji; oznaczanie butelek oznakowaniem niezbędnym do rejestracji obiegu mleka kobiecego w banku;
- 6) pasteryzacja mleka kobiecego;
- 7) przechowywanie mleka po pasteryzacji w szafach mroźnych (-20°C) ze stałą kontrolą temperatury;
- 8) mycie szkła laboratoryjnego i pojemników wielokrotnego użytku i przygotowanie do procesu sterylizacji lub utylizacja sprzętu jednorazowego użytku.

Minimalne wyposażenie laboratorium banku mleka kobiecego:

- 1) pasteryzator mleka kobiecego z systemem rejestracji temperatury przez cały cykl;
- 2) wózek transportowy;
- 3) łoża/komora laminarna z lampą UV umożliwiającą porcjowanie mleka w warunkach aseptycznych;
- 4) analizator składu mleka wraz z sonikatorem, umożliwiający analizę składu mleka kobiecego metodą spektroskopii w paśmie podczerwieni;
- 5) chłodziarko-zamrażarki laboratoryjne i szafy mroźne z czujnikiem temperatury przeznaczone do przechowywania i schładzania preparatów laboratoryjnych;
- 6) zamrażarka szokowa;
- 7) podgrzewacz do butelek lub strzykawek, przeznaczony do podgrzewania prób w suchej atmosferze przy zachowaniu wymaganych reżimów temperaturowych;
- 8) stanowisko porcjowania pokarmu i badania składu;
- 9) stanowisko do zmywania kolb i butelek;
- 10) system do znakowania próbek;
- 11) zmywarka z funkcją wyparzenia.

Pomieszczenie laboratoryjne, ze względu na prowadzony w nim proces pasteryzacji, powinno posiadać wydajną klimatyzację z uwagi na rekomendowane utrzymanie stałej

temperatury pracy pasteryzatora na poziomie 25°C (co w przypadku braku klimatyzacji może być utrudnione z uwagi na dużą ilość ciepła wytwarzanego w wyniku pracy sprzętu chłodniczego). Pasteryzator wymaga podłączania do sieci, wody oraz spustu wody po zakończonym procesie, oraz do komputera, który może być oddalony od urządzenia. W ramach laboratorium banku mleka kobiecego jest konieczne rozdzielenie przestrzenne przechowywania pokarmu w kolejnych etapach jego obróbki, odrębnego przechowywania wymaga mleko kobiece przed pasteryzacją oczekujące na badania serologiczne dawczyń oraz mleko po pasteryzacji. Optymalnym rozwiązaniem jest w tym zakresie przechowywanie w osobnych zamrażarkach, rozwiązaniem minimalnym – w osobnych szufladach tej samej zamrażarki.

Konieczne jest również stworzenie możliwości pracy z mlekiem po pasteryzacji w warunkach aseptycznych (laminar).

Konieczne jest zapewnienie nieprzerwanego źródła zasilania w szczególności dla urządzeń zapewniających utrzymanie temperatury jak i jakości mleka kobiecego, stąd też niezbędne jest zabezpieczenie rezerwowego źródła zaopatrzenia w energię elektryczną.

Wymagania w zakresie fachowego personelu:

Prowadzenie banku mleka kobiecego wymaga zapewnienia odpowiedniego personelu fachowego, zapewniającego możliwość realizacji wszystkich etapów postępowania z mlekiem kobiecym, począwszy od kwalifikacji dawczyń, po udostępnienie mleka biorcom, w szczególności:

- a) pracownika laboratoryjnego zatrudnionego w podmiocie leczniczym w którym funkcjonuje bank mleka kobiecego, posiadającego wiedzę i doświadczenie w zakresie obiegu mleka od dawczyni do biorcy oraz procesu pasteryzacji i badania mleka kobiecego,
- b) osoby odpowiedzialne za przeprowadzanie w banku mleka kobiecego kwalifikacji dawczyń, (lekarza specjalisty w dziedzinie położnictwa i ginekologii, położne),
- c) osoby odpowiedzialne za koordynację współpracy z oddziałem neonatologii o II lub III stopniu referencyjności funkcjonującym w strukturze tego szpitala oraz w strukturze innych pomiotów leczniczych prowadzących szpital w zakresie udostępniania im na podstawie odrębnych stosunków cywilnoprawnych (umów) mleka z banku mleka kobiecego,
- d) osobę odpowiedzialną za kierowanie bankiem mleka kobiecego.

Wymagania w zakresie sprzętu, stanowiącego wyposażenie banków mleka kobiecego

Program przewiduje możliwość dofinansowania doposażenia w sprzęt podmiotów leczniczych, w których funkcjonuje bank mleka kobiecego. Program przewiduje możliwość finansowania następującego sprzętu:

- 1) do pokoju laktacyjnego:
 - laktatorów elektrycznych przeznaczonych do użytku szpitalnego,
 - lodówki do przechowywania odciągniętego mleka w warunkach chłodniczych, zapewniających całodzienną kontrolę temperatury;
- 2) do laboratorium:
 - pasteryzatora mleka kobiecego z systemem rejestracji temperatury przez cały cykl,
 - wózka transportowego,
 - łoży/komory laminarnej,
 - analizatora składu mleka wraz sonikatorem,
 - chłodziarko-zamrażarek laboratoryjnych i szaf mroźnych z czujnikiem temperatury przeznaczone do przechowywania i schładzania preparatów laboratoryjnych,
 - zamrażarki szokowej,
 - podgrzewacza do butelek lub strzykawek przeznaczonego do podgrzewania prób w suchej atmosferze przy zachowaniu wymaganych reżimów temperaturowych,
 - systemu do znakowania próbek,
 - zmywarki z funkcją wyparzania.

Ad. 4. Podmioty lecznicze przygotowane do utworzenia banków mleka kobiecego w woj. świętokrzyskim, warmińsko-mazurskim, podlaskim

Program przewiduje możliwość dofinansowania zakupu sprzętu, stanowiącego wyposażenie banków mleka kobiecego dla podmiotów leczniczych przygotowanych do utworzenia banków mleka kobiecego w województwach, w których banki mleka nie funkcjonują.

Mając powyższe na uwadze, realizatorami zadania pn. odżywianie mlekiem kobiecym noworodków i niemowląt są również:

1. podmioty lecznicze w rozumieniu art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej prowadzące szpital oraz
2. posiadające zawartą umowę o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej z Narodowym Funduszem Zdrowia w rodzaju – leczenie szpitalne w zakresie neonatologia – drugi lub trzeci poziom referencyjny
 - przygotowane do utworzenia banku mleka kobiecego i jego prowadzenia w tej samej lokalizacji co ww. oddział oraz spełniające wymogi scharakteryzowane dla banków mleka kobiecego, w tym w szczególności w zakresie:
 - a) zapewnienia odpowiednich warunków lokalowych;
 - b) zapewnienia fachowego personelu;
 - c) przestrzegania zasad postępowania z mlekiem kobiecym na każdym etapie od kwalifikacji dawczyni po udostępnienie mleka biorcy oraz opracowania i wdrożenia systemu zapewnienia jakości obejmującego wewnętrzne procedury operacyjne.

Podmioty lecznicze, które otrzymają dofinansowanie zakupu sprzętu stanowiącego wyposażenie banku mleka kobiecego w ramach Programu rozszerzą sieć banków mleka kobiecego. W związku z tym, każdy ubiegający się o wsparcie finansowe podmiot powinien zadeklarować współpracę z co najmniej jednym podmiotem leczniczym prowadzącym szpital posiadający oddział neonatologiczny o II i III stopniu referencyjności, w zakresie udostępniania ich pacjentom mleka z planowanego do utworzenia banku mleka kobiecego.

Każdy z banków mleka kobiecego powinien tym samym zapewnić możliwość jak najszerzego dostępu noworodkom i niemowlętom (zgodnie z przyjętymi w tym zakresie założeniami) do żywienia mlekiem kobiecym w regionie swojego funkcjonowania (przy czym region ten nie musi pokrywać się z granicami podziału terytorialnego na województwa). Niezbędne jest bowiem zapewnienie – w miarę możliwości – zabezpieczenie dostępu do mleka z banku mleka kobiecego na jak najszerzym obszarze kraju, stąd też preferencje we wsparciu uzyskają podmioty zapewniające współpracę z jak największą liczbą podmiotów leczniczych o szerokim zasięgu terytorialnym.

Wczesna rehabilitacja dzieci

Zgodnie z programem kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem” poza koordynacją opieki neonatologiczno-pediatrycznej na rzecz dzieci, u których zdiagnozowano ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą życiu, które powstały w prenatalnym okresie rozwoju lub w czasie porodu, niezbędne jest również zwiększenie efektywności i dostępności do rehabilitacji dedykowanej tej grupie dzieci. Program kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem” wskazał na potrzebę przyjęcia niezbędnych w tym obszarze rozwiązań prawnych. Zadanie to jest realizowane na podstawie zarządzenia Nr 178/2019/DSOZ Prezesa Narodowego Funduszu Zdrowia z dnia 31 grudnia 2019 r., które umożliwiło dziecięcą opiekę koordynowaną (DOK). Celem wprowadzenia przedmiotowego zakresu świadczeń było sfinansowanie zintegrowanej opieki neonatologicznej, wielospecjalistycznej opieki pediatrycznej – zgodnie z indywidualnymi wskazaniem oraz programów rehabilitacyjnych dla dzieci nim objętych. Świadczenia udzielane w ramach DOK zapewniają pełnoprofilową opiekę nad dzieckiem, u którego zdiagnozowano ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą życiu, które powstały w prenatalnym okresie rozwoju lub w czasie porodu. Ma ona na celu (w zależności od stanu klinicznego przy objęciu opieką):

- 1) całkowite wyeliminowanie zaburzeń i dalszy normalny rozwój lub
- 2) zapobieganie utrwaleniu się niepełnosprawności i dalszy, względnie prawidłowy rozwój z koniecznością tylko niewielkiej pomocy terapeutycznej, lub
- 3) uruchomienie wszystkich potencjalnych rezerw procesu rozwojowego, u dzieci, których niepełnosprawność jest nieodwracalna – przez co ulega poprawie ich ogólny stan zdrowia oraz funkcjonowanie osobiste i społeczne pozwalające w przyszłości na uczęszczanie do placówek edukacyjnych i dające szanse przygotowania zawodowego, pracy i bardziej samodzielnego i niezależnego życia, lub
- 4) zidentyfikowanie mocnych stron u dzieci wielorako, głęboko niepełnosprawnych, budowanie w miarę możliwości satysfakcjonującego kontaktu i aktywności oraz zapobieganie pogłębianiu się deficytów, które uniemożliwiają rozwój, utrudniają opiekę i dramatycznie obniżają jakość życia tych dzieci.

Zgodnie z założeniami DOK harmonijny rozwój dziecka w pierwszych latach jego życia powoduje, iż późniejsza nauka w szkole i kontakty rówieśnicze mogą przebiegać na wyższym poziomie i dawać lepsze efekty.

Jednym z obszarów działań podejmowanych w ramach DOK są działania z zakresu wczesnej rehabilitacji, w ramach której istotne znaczenie zajmuje rozwój funkcji poznawczych. Jest on każdorazowo uwarunkowany poziomem rozwoju funkcji

motorycznych i nierozzerwalnie z nim związany. Stąd też w przypadku noworodka, niemowlęcia i małego dziecka (opieką w ramach DOK są objęte dzieci do 3 roku życia) mówimy o rozwoju psychomotorycznym. W przypadku zaburzeń rozwoju psychomotorycznego jest konieczna jednoczesna stymulacja zaburzeń motorycznych i poznawczych. Jest ona możliwa dzięki zastosowaniu różnorodnych metod rehabilitacji, przy użyciu stosownych narzędzi.

W ramach Programu możliwe będzie pozyskanie środków finansowych na zakup poniższych urządzeń dostosowanych do pracy z dziećmi do 3 roku życia.

Urządzenia do rehabilitacji zaburzeń funkcji poznawczych:

- 1) sprzęt rehabilitacyjny do kinezyterapii:
 - stoły rehabilitacyjne do ćwiczeń z dziećmi,
 - zestaw do ćwiczeń w odciążeniu,
 - materace rehabilitacyjne,
 - drabinki,
 - lustra korekcyjne,
 - schody,
 - tory do nauki chodzenia;
- 2) sprzęt do terapii metodami integracji sensorycznej:
 - wałki,
 - kliny,
 - kształtki,
 - dyski sensomotoryczne,
 - maty stymulujące,
 - piłki rehabilitacyjne dla dzieci,
 - przyrządy wibrujące,
 - bańki przyssawkowe.

Urządzenia do rehabilitacji zaburzeń mowy:

- szpatułki do wibratorów logopedycznych,
- płytki przedsionkowe,
- szpatułki logopedyczne,
- narzędzia do pionizacji i lateralizacji języka,

- tubka żuchwowa,
- tubki apraksyjne,
- szczoteczki do masażu,
- łyżki do karmienia terapeutycznego,
- oprogramowanie wspomagające komunikację,
- sprzęt i oprogramowanie ułatwiające pracę z komputerem, w tym wspierające używanie przycisków,
- lustro kontrolne,
- testy praktyki i gnozy oraz inne testy językowe,
- gry dydaktyczne,
- próby grafomotoryczne.

Realizatorem Zadania są

- a) podmioty lecznicze w rozumieniu art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej prowadzące szpital, posiadające zawartą umowę o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej z Narodowym Funduszem Zdrowia w rodzaju świadczenia zdrowotne kontraktowane odrębnie, w zakresie: dziecięca opieka koordynowana (DOK) albo
- b) ośrodek/oddział dzienny rehabilitacji dzieci z zaburzeniami wieku rozwojowego posiadający zawartą umowę na realizację świadczeń rehabilitacyjnych dla dzieci w ramach podwykonawstwa zawartego z podmiotami o których mowa w pkt. a.

Źródła finansowania Programu

Program zostanie sfinansowany z budżetu państwa, z części 46 – Zdrowie, działu – 851 – Ochrona zdrowia, rozdziału 85149 – Programy polityki zdrowotnej. Środki finansowe na realizację tego programu polityki zdrowotnej pochodzą z budżetu państwa.

Szczegółowy harmonogram działań wynikający z formy opisowej

W latach 2022–2026 planuje się:

- 1) finansowanie zakupu sprzętu stanowiącego wyposażenie banków mleka kobiecego dla podmiotów przygotowanych do jego prowadzenia w województwach

- świętokrzyskim, warmińsko-mazurskim, podlaskim (od 2022 r. do 2026 r. - do czasu powstania w każdym województwie co najmniej jednego banku mleka kobiecego);
- 2) dalszy rozwój sieci banków mleka kobiecego, przez finansowanie doposażenia w sprzęt, o którym mowa w Programie, funkcjonujących banków mleka kobiecego (zadanie realizowane w latach 2024–2026);
 - 3) finansowanie zakupu sprzętu do pozyskiwania mleka kobiecego oraz jego przechowywania dla podmiotów leczniczych, w których funkcjonuje oddział neonatologiczny o II lub III stopniu referencyjności, współpracujących z bankami mleka kobiecego w żywieniu hospitalizowanych dzieci mlekiem z banku mleka (zadanie realizowane w latach 2023–2026);
 - 4) wybór Realizatora szkoleń, w tym finansowanie organizowanych przez niego szkoleń lub wizyt studyjnych, działań mających na celu promocję idei żywienia noworodków mlekiem pochodzącym z banku mleka kobiecego oraz zapewnienie utworzenia i obsługi administracyjnej strony internetowej (zadanie realizowane od 2023 r.);
 - 5) finansowanie doposażenia podmiotów posiadających zawartą umowę o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej z Narodowym Funduszem Zdrowia w rodzaju świadczenia zdrowotne kontraktowane odrębnie, w zakresie: dziecięca opieka koordynowana (DOK) jak również podmiotów, które zapewniają świadczenia w zakresie rehabilitacji dzieci z zaburzeniami wieku rozwojowego w ośrodku/oddziale dziennym w ramach podwykonawstwa z podmiotem realizującym DOK w urzędzenia do rehabilitacji zaburzeń funkcji poznawczych i zaburzeń mowy (zadanie realizowane w 2022 i 2025 r.);
 - 6) monitorowanie liczby dzieci żywionych mlekiem z banków mleka kobiecego utworzonych w ramach Programu oraz liczby podmiotów leczniczych, do których przekazano mleko z banków mleka kobiecego (zadanie realizowane w latach 2022–2026);
 - 7) monitorowanie liczby dzieci objętych rehabilitacją w podmiotach biorących udział w Programie, w ramach zadania – wczesna rehabilitacja dzieci (zadanie realizowane w latach 2022-2026).

Zgodnie z art. 48b. ust. 1a i 1b ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, w przypadku programów polityki zdrowotnej opracowanych przez ministra właściwego do spraw zdrowia wybór

realizatora programu może nastąpić bez przeprowadzania konkursu ofert, jeżeli zachodzi co najmniej jedna z następujących okoliczności:

- 1) program polityki zdrowotnej może być realizowany tylko przez ograniczoną liczbę realizatorów z przyczyn o obiektywnym charakterze i nie jest to wynikiem celowego zawężenia kryteriów lub warunków realizacji programu oraz nie istnieje rozsądne rozwiązanie alternatywne lub rozwiązanie zastępcze;
- 2) konieczna jest natychmiastowa realizacja programu polityki zdrowotnej ze względu na wyjątkową sytuację niewynikającą z przyczyn leżących po stronie ministra właściwego do spraw zdrowia, której nie mógł on przewidzieć, a nie można zachować terminów określonych dla przeprowadzenia konkursu ofert;
- 3) w przeprowadzonym uprzednio konkursie ofert nie wpłynęła żadna oferta lub wpłynęła oferta, która ze względu na braki lub niespełnienie wymagań określonych w ogłoszeniu, a nie można zachować terminów określonych dla przeprowadzenia kolejnego konkursu ofert.

Powierzenie realizacji programu polityki zdrowotnej realizatorowi innemu niż wybrany w drodze konkursu ofert, następuje na podstawie upoważnienia, w którym minister właściwy do spraw zdrowia określa zakres powierzanych zadań oraz okres ich realizacji. Niezależnie od upoważnienia minister właściwy do spraw zdrowia może zawrzeć z realizatorem programu polityki zdrowotnej umowę określającą warunki realizacji powierzonych zadań, z wyłączeniem programów polityki zdrowotnej zleconych Funduszowi.

Mając powyższe na uwadze, w przypadku zadania–odżywianie mlekiem kobiecym noworodków i niemowląt w odniesieniu do doposażenia w sprzęt już funkcjonujących banków mleka kobiecego warunek określony w przywołanym powyżej art. 48b ust. 1a pkt 1. ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych należy uznać za spełniony. Realizacja programu w zakresie zadania odżywianie mlekiem kobiecym noworodków i niemowląt w odniesieniu do doposażenia w sprzęt stanowiący wyposażenie banku mleka kobiecego może być powierzona następującym podmiotom leczniczym:

- 1) Uniwersytecki Szpital Kliniczny im. J. Mikulicza-Radeckiego we Wrocławiu;
- 2) Ginekologiczno-Położniczy Szpital Kliniczny Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu;
- 3) Szpital Miejski w Rudzie Śląskiej Sp. z o.o.;
- 4) Szpitale Pomorskie Sp. z o.o.;
- 5) Szpital Specjalistyczny Pro-Familia Sp. z o.o. sp. K w Rzeszowie;

- 6) Wojewódzki Szpital Zespolony im. L. Rydygiera w Toruniu;
- 7) Centrum Medyczne Ujastek Sp. z o.o. w Krakowie;
- 8) Uniwersyteckie Centrum Kliniczne w Gdańsku;
- 9) Kliniczny Szpital Wojewódzki Nr 1 im. Fryderyka Chopina w Rzeszowie;
- 10) Instytut Centrum Zdrowia Matki Polki w Łodzi;
- 11) Samodzielny Publiczny Szpital Kliniczny Nr 2 PUM w Szczecinie;
- 12) Szpital Uniwersytecki im. Karola Marcinkowskiego w Zielonej Górze Sp. z o. o.;
- 13) Samodzielny Publiczny Szpital Kliniczny Nr 1 w Lublinie;
- 14) Szpital Specjalistyczny im. Świętej Rodziny SPZOZ w Warszawie;
- 15) SPSK im. prof. W. Orłowskiego CMKP w Warszawie;
- 16) Kliniczne Centrum Ginekologii, Położnictwa i Neonatologii w Opolu.

W latach 2022–2026 planuje się również rozszerzenie sieci banków mleka kobiecego wybierając w drodze konkursu ofert nowe banki mleka kobiecego, które spełnią warunki określone dla realizacji zadania w województwach świętokrzyskim, warmińsko-mazurskim, podlaskim. Procedury konkursowe będą realizowane zgodnie z przepisami zarządzenia Ministra Zdrowia z dnia 25 kwietnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac nad opracowaniem i realizacją programów polityki zdrowotnej oraz wyłaniania realizatorów innych programów realizowanych przez ministra właściwego do spraw zdrowia (Dz. Urz. Min. Zdrow. poz. 30, z późn. zm.). W związku z powyższym systematycznie od 2022 r. do 2026 r. (do czasu powstania w każdym województwie co najmniej jednego banku mleka kobiecego) jest planowane ogłoszenie konkursów w ramach zadania – odżywianie mlekiem kobiecym noworodków i niemowląt, na nowe banki mleka kobiecego, które spełnią warunki określone dla realizacji zadania w województwach świętokrzyskim, warmińsko-mazurskim, podlaskim, zawarcie umów z realizatorami oraz ich wykonanie i rozliczenie. Analogicznie konkursy będą ogłaszane od 2023 r. do 2026 r. na dofinansowanie zakupu sprzętu do pozyskiwania mleka kobiecego oraz jego przechowywania dla podmiotów leczniczych, w których funkcjonuje oddział neonatologiczny o II lub III stopniu referencyjności, współpracujących z bankami mleka kobiecego w żywieniu hospitalizowanych dzieci mlekiem z banku mleka.

W 2023 r. planuje się również ogłoszenie konkursu na wybór Realizatora szkoleń (na całą edycję Programu) odpowiedzialnego za organizację szkoleń lub wizyt studyjnych dla personelu medycznego banków mleka kobiecego, personelu medycznego podmiotów leczniczych posiadających oddziały neonatologiczne na II i III

poziomie referencyjności oraz zapewnienie utworzenia i obsługi administracyjnej strony internetowej.

W latach 2022 i 2025 jest planowane ogłoszenie konkursów w ramach zadania – wczesna rehabilitacja dzieci.

Wskaźniki monitorowania oczekiwanych efektów, w tym czasookres ich monitorowania.

W ramach programu przyjęto wskaźniki określone w poniższej tabeli.

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa	Termin osiągnięcia
Liczba banków mleka kobiecego	16 (2022 rok)	19 (co najmniej po 1 w każdym województwie)	do 2026
Liczba dzieci żywionych mlekiem z banku mleka kobiecego w czasie trwania programu	4035 (2020 rok)	co najmniej 100 dzieci w każdym banku mleka kobiecego	rocznie
Liczba podmiotów leczniczych posiadających oddziały neonatologiczne o II i III stopniu referencyjności, współpracujących z bankami mleka kobiecego	42 (2020 rok)	63 (wzrost o 50%)	do 2026
Odsetek podmiotów leczniczych objętych szkoleniami lub wizytami studyjnymi (dot. banków mleka kobiecego funkcjonujących na terenie całego kraju oraz podmiotów leczniczych, w których funkcjonuje oddział neonatologiczny o II lub III stopniu referencyjności)	0 (2022)	co najmniej 80% banków mleka kobiecego funkcjonujących na terenie całego kraju oraz 50% podmiotów leczniczych, w których funkcjonuje oddział neonatologiczny o II lub III stopniu referencyjności	do 2026
Liczba doposażonych w (urządzenia do rehabilitacji zaburzeń funkcji poznawczych i zaburzeń mowy) podmiotów	2 (2022)	co najmniej 5	do 2026

posiadających zawartą umowę o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej z NFZ w rodzaju świadczenia zdrowotne kontraktowane odrębnie, w zakresie: dziecięca opieka koordynowana (DOK) jak również podmiotów, które zapewniają świadczenia w zakresie rehabilitacji dzieci z zaburzeniami wieku rozwojowego w ośrodku/oddziale dziennym w ramach podwykonawstwa z podmiotem realizującym DOK			
--	--	--	--

V. Kosztorys

Kosztorys realizacji poszczególnych interwencji programu został określony w załączniku do programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem”. W związku z powyższym na realizację programu w poszczególnych latach powinny zostać przeznaczone następujące środki finansowe:

Koszt realizacji programu w 2022 r.			
Nazwa zadania	Koszty majątkowe	Koszty bieżące	Koszt realizacji zadań w 2022 r.
Odżywianie mlekiem kobiecym noworodków i niemowląt (w tym: – zakup sprzętu stanowiącego wyposażenie banków mleka kobiecego dla podmiotów przygotowanych do jego prowadzenia w województwach świętokrzyskim, warmińsko-mazurskim, podlaskim	2 000 000,00 zł	3 200 000,00 zł	5 200 000, 00 zł
Wczesna rehabilitacja dzieci, u których zdiagnozowano ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą życiu, które powstały w prenatalnym okresie rozwoju lub w czasie porodu	200 000 zł	300 000 zł	500 000 zł
Łączny koszt realizacji w 2022 r.	2 200 000,00 zł	3 500 000,00 zł	5 700 000,00 zł

Koszt realizacji programu w 2023 r.			
Nazwa zadania	Koszty majątkowe	Koszty bieżące	Koszt realizacji zadań w 2023 r.
Odżywianie mlekiem kobiecym noworodków i niemowląt (w tym: <ul style="list-style-type: none"> – zakup sprzętu stanowiącego wyposażenie banków mleka kobiecego dla podmiotów przygotowanych do jego prowadzenia w województwach świętokrzyskim, warmińsko-mazurskim, podlaskim; – organizacja szkoleń lub wizyt studyjnych; – zakup sprzętu do pozyskiwania mleka kobiecego oraz jego przechowywania dla podmiotów leczniczych, w których funkcjonuje oddział neonatologiczny o II lub III stopniu referencyjności, współpracujących z bankami mleka kobiecego 	2 000 000,00 zł	3 200 000,00 zł	5 200 000, 00 zł
Łączny koszt realizacji w 2023 r.	2 000 000,00 zł	3 200 000,00 zł	5 200 000,00 zł

Koszt realizacji programu w 2024 r.			
Nazwa zadania	Koszty majątkowe	Koszty bieżące	Koszt realizacji zadań w 2024 r.
Odżywianie mlekiem kobiecym noworodków i niemowląt (w tym: <ul style="list-style-type: none"> – zakup sprzętu stanowiącego wyposażenie banków mleka kobiecego dla podmiotów przygotowanych do jego prowadzenia w województwach świętokrzyskim, warmińsko-mazurskim, podlaskim – organizacja szkoleń lub wizyt studyjnych; – zakup sprzętu do pozyskiwania mleka kobiecego oraz jego przechowywania dla podmiotów leczniczych, w których funkcjonuje oddział neonatologiczny o II lub III stopniu referencyjności, współpracujących z bankami mleka kobiecego; – doposażenie w sprzęt, o którym mowa w Programie, funkcjonujących banków mleka kobiecego 	2 000 000,00 zł	3 200 000,00 zł	5 200 000, 00 zł

Łączny koszt realizacji w 2024 r.	2 000 000,00 zł	3 200 000,00 zł	5 200 000,00 zł
--	------------------------	------------------------	------------------------

Koszt realizacji programu w 2025 r.			
Nazwa zadania	Koszty majątkowe	Koszty bieżące	Koszt realizacji zadań w 2025 r.
Odżywianie mlekiem kobiecym noworodków i niemowląt (w tym: <ul style="list-style-type: none"> – zakup sprzętu stanowiącego wyposażenie banków mleka kobiecego dla podmiotów przygotowanych do jego prowadzenia w województwach świętokrzyskim, warmińsko-mazurskim, podlaskim; – organizacja szkoleń lub wizyt studyjnych; – zakup sprzętu do pozyskiwania mleka kobiecego oraz jego przechowywania dla podmiotów leczniczych, w których funkcjonuje oddział neonatologiczny o II lub III stopniu referencyjności, współpracujących z bankami mleka kobiecego; – doposażenie w sprzęt, o którym mowa w Programie, funkcjonujących banków mleka kobiecego 	2 000 000,00 zł	3 200 000,00 zł	5 200 000, 00 zł
Wczesna rehabilitacja dzieci, u których zdiagnozowano ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą życiu, które powstały w prenatalnym okresie rozwoju lub w czasie porodu	200 000 zł	300 000 zł	500 000 zł
Łączny koszt realizacji w 2025 r.	2 200 000,00 zł	3 500 000,00 zł	5 700 000,00 zł

Koszt realizacji programu w 2026 r.			
Nazwa zadania	Koszty majątkowe	Koszty bieżące	Koszt realizacji zadań w 2026 r.
Odżywianie mlekiem kobiecym noworodków i niemowląt (w tym: <ul style="list-style-type: none"> – zakup sprzętu stanowiącego wyposażenie banków mleka kobiecego dla podmiotów przygotowanych do jego prowadzenia w województwach świętokrzyskim, warmińsko-mazurskim, podlaskim; 	2 000 000,00 zł	3 200 000,00 zł	5 200 000, 00 zł

<ul style="list-style-type: none"> – organizacja szkoleń lub wizyt studyjnych; – zakup sprzętu do pozyskiwania mleka kobiecego oraz jego przechowywania dla podmiotów leczniczych, w których funkcjonuje oddział neonatologiczny o II lub III stopniu referencyjności, współpracujących z bankami mleka kobiecego; – doposażenie w sprzęt, o którym mowa w Programie, funkcjonujących banków mleka kobiecego 			
Łączny koszt realizacji w 2026 r.	2 000 000,00 zł	3 200 000,00 zł	5 200 000,00 zł

Koszt realizacji programu w latach 2017- 2021 wynosił 14 230 200,5 zł, w latach 2022–2026 będzie wynosił: 27 000 000,00 zł.

Sposób monitorowania i analizy celów ogólnych i szczegółowych programu

Zgodnie z przepisami zarządzenia Ministra Zdrowia z dnia 25 kwietnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac nad opracowaniem i realizacją programów polityki zdrowotnej oraz wyłaniania realizatorów innych programów realizowanych przez ministra właściwego do spraw zdrowia (Dz. Urz. Min. Zdrow. poz. 30, z późn. zm.) , realizatorzy, z którymi będą zawarte umowy na realizację programu, określające m.in. sposób jego wykonywania oraz zasady sprawozdawczości, pozwalające na monitorowanie stopnia wykonania zadań przewidzianych w programie. Zgodnie z ww. zarządzeniem zostanie sporządzony protokół z realizacji programu, w którym podsumowane zostaną osiągnięte zaplanowane cele główne i szczegółowe. Monitorowanie Programu odbywać się będzie w okresie realizacji programu oraz przez okres 5 lat od wygaśnięcia albo rozwiązania umowy, przez realizatorów, którzy zostaną zobligowani do przedłożenia do Ministerstwa Zdrowia stosownego sprawozdania.

VI. Kontynuacja działań podjętych w programie

Realizacja działań określonych w programie ze względu na jego szczególny, wykonawczy charakter jest bezpośrednio uzależniona od dalszego harmonogramu

program polityki zdrowotnej
**Program polityki zdrowotnej służący wykonaniu programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem”
na lata 2022-2026**

wykonywania programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem”. Obecny harmonogram obejmuje realizację zadań w nim przewidzianych w latach 2022–2026.